دوای هەموارکردنەوەی یاسای باری کەسێتی، قۆناغێکی نوێ لە خەباتی ڕزگاریخوازانەی ژنان..

موئەیەد ئەحمەد

ڕۆژی (21)ی کانونی دووهەمی (٢٠٢٥)، بلۆکە بەرژوا تائیفی و ناسیۆنالیستەکانی پەرلەمانی عێراق ساتوسەودایەکیان کرد لە نێوان خۆیاندا، و پیکهاتن لەسەر ئەنجامدانی کردەوەیەکی ئاشکرا دوژمنکارانە بەرامبەر ژنان و منداڵانی عێراق و کۆمەڵگە بەگشتی، ئەویش بە پەسەندکردنی پڕۆژە یاسای هەموارکردنەوەی یاسای باری کەسێتی (١٨٨).

ئەم هەموارکردنەوەیە، بە شێوازی پەرلەمانە دیکتاتۆر و فاشیستەکان، و بە دەنگدان لەسەر سەبەتە یاسایەک، پەسەندکرا. ئەم سەبەتەیە جگە لە پڕۆژە یاسای هەموارکردنەوەی یاسای باری کەسێتی، دوو یاسای دیکەی لەخۆگرتبوو، کە یاسای لێبوردنی گشتی بۆ زیندانییەکان و یاسای گەڕاندنەوەی زەویوزار و موڵک وماڵ بوو بۆ خاوەنەکانیان. یاسای یەکەم لەم دوو یاسایە خزمەت بە بەرژەوەندییە سیاسییە پەرلەمانییەکانی بلۆکی ناسیۆنالیستی عەرەبی و تائیفی سوننی دەکات، دووەمیان خزمەت بە بەرژەوەندییە سیاسییە پەرلەمانییەکانی بلۆکی ناسیۆنالیستی کورد دەکات.

ڕێککەوتنی ئەم دوو بلۆکە لەگەڵ بلۆکی ئیسلامی سیاسی شیعەدا لە کاتێکدا ئەم بلۆکە مەرجی تێپەڕاندنی ئەو دوو یاسایەی گرێدابووەوە بە پەسەندکردنی هەموارکردنەوەی یاسای باری کەسێتییەوە، بەخێی شیوەکاری بەعسیانە و تائیفەگەریانە، و هەروەها ناسیۆنالیست شۆڤێنیستانە بوو لەدژی ژنان و منداڵانی عێراق بەگشتی، و بەتایبەت لە دژی ژنان و منداڵانی ناوچەکانی ناوەڕاست و باشووری عێراق کە نەریت و هەژمەنی تائیفەگەری شیعە زاڵە بەسەریاندا.

پاش تێپەڕاندنی هەموارکردنەوەی یاساکە

لەگەڵ تێپەڕاندنی هەموارکردنەوەی یاسای باری کەسێتی (١٨٨)، ماف و ئازادییەکانی ژنان گورزێکی گەورەی بەرکەوت کە کاریگەریی نەرێنی ئابووری، سیاسی، کۆمەڵایەتی و ڕۆشنبیری وێرانکەری لەسەر ژیان و چالاکییەکانیان، و لەسەر بارودۆخی بوون و خەباتی کۆمەڵایەتییان بەجێ دەهێڵێت. جگە لەوەش منداڵانی کچ لە عێراق کەوتنە بەر

هێرشێکی دڕندانە کە ماف و بەختەوەریان و هی نەوەکانی داهاتووشیان لێ زەوت دەکات. ئەمەش دەبێتە هۆی گۆڕانکاری لە فۆرمی هەندێک لە گرنگترین بابەت و پرسی سیاسی خەباتی ڕزگاریخوازانەی ژنان و پرۆسەی خەباتی شۆڕشگێڕانە لە عێراقدا.
لە کۆمەنتێکی کورتدا، کە لە (٢٤ی ١ی ٢٠٢٥) لە پەیجی خۆم لە فەیسبووک بڵاومکردەوە، جەختم لەسەر ئەمانە کردەوە:
“لەگەڵ پەسەندکردنی پڕۆژەیاسای هەموارکردنەوەی یاسای باری کەسێتی لە عێراق، پێموایە فۆرمی هەندێک پرس و کێشەکانی پڕۆسەی خەباتی ڕزگاریخوازانەی ژنان و خەباتی شۆڕشگێڕانە بە گشتی لە عێراقدا گۆڕاوە.
لێرەدا تەنیا ئاماژە بە دوو شت دەکەم: یەکەم: ئەم ڕێککەوتنە پەرلەمانییە لە جۆری داعش و فاشیستی بەعسی و شۆڤێنی نەتەوەییە و لە ویژدانی پرۆلیتاریا و ژنان و ڕزگاریخوازانی عێراقدا وەک خۆی چەنە ئاوەها، واتە وەک کارێکی دوژمنکارانەی ئاشکرا بەرامبەریان دەمێنێتەوە، بەڵام لە هەمانکاتدا ئەم کردەوە دوژمنکارانەیە نیعمەتی خۆشاردنەوەی پشتی لافوگزافی پەرلەمانی بەبادا و بە دەستی خۆیان فەرشیان لەژێر پێی خۆیان و پێی ئەو بەرگریکارە ڕیفۆرمخوازانە دەرهێنا کە هەردەم خەریکی سازشکارین لەگەڵ دەسەڵات، و بە یەکجار هەموو ئەو خۆشباوەڕییەی بە پەرلەمان و سەروساختەکەی ڕیسوا کرد.
دووەم: لەگەڵ دەرچوونی یاساکە، پرسی ڕزگاری ژنان لە عێراق و خەباتی شۆڕشگێڕانە لەم بوارەدا چوونە قۆناغێکی ئاڵۆزتر و سەختترەوە، بەڵام قۆناغێکی بەرزتر لە ڕوانگەی مێژووییەوە، بەو پێیەی کە تێز و سیاسەت و سنوورە ئاشناکانی دوو دەیەی ڕابردووی بەشێوەیەکی دیالێکتیکی تێپەڕاند، بەو ئاکامەشیەوە کە پێداگرییە لە سەر پێویستی پێشڕەوی لەبواری ڕەگوڕیشەداکوتانی کۆمەڵایەتی خەباتی ڕزگاریخوازانەی ژنان لە سەرجەم عێراقدا”(١).
هەر واشە، بە تێپەڕاندنی ئەم هەموارکردنەوەیە، ئەو هیوایەی کە هەڵچنرابوو لەسەر پەرلەمانتاریزم و خۆشباوەڕییەکان دەربارەی، لەناو جەماوەردا گورزێکی گەورەی لێدرا، و بزووتنەوەی ڕزگاریخوازی ژنان ئەگەرچی لە هەلومەرجێکی قورستر و سەختتردا بێت، بەڵام هەنگاوی نایە ناو قۆناغێکی دیکە و باڵاتر لە خەباتی خۆی لە بواری ڕزگاریی ژناندا، کە پڕە لە ناکۆکی و سەختی. بەم پێیە، باڵەخانەکانی ئەو خۆشباوەڕییانە داڕمان کە خەباتی ژنانیان تەنیا لە چوارچێوەی چاکسازیی وردە وردەدا سنووردار دەکرد، و ئەم خەباتەیان قەتیس دەکرد لە بازنەی پشتبەستنی تاکلایەنە بە کاری گروپە فشارەکان لەسەر پەرلەمانێکی تائیفی و قەومی کە ئامادەیە

تاوانی گەورە ئەنجامبدا دژی ژنان و منداڵان لەو جۆرەی کە پیادەیانکرد لە تێپەڕاندنی هەموارکردنەوەی یاسای باری کەسێتیدا.
ئەوەی ڕوویدا ئەوەیە کە یاسایەک دەرچوو بۆ بەرینکردنەوە و پتەوترکردنی پانتایی ئەو کۆیلایەتییەی کە ژنان و منداڵان تێیدا دەژین لە عێراقدا لە ئێستادا و بەیاساییکردنی سەپاندنی پاشەکشەیەکی گەورەی کۆمەڵایەتی و مۆراڵی و سەختییەکی یەکجار زۆرە بەسەریاندا، کە لە مێژووی تازەی عێراقدا وێنەی نییە. ئەوانەی کارەساتی ئەم هەموارکردنەوەیەیان بەسەردادەشکیتەوە ژنان و منداڵانن، و بە پلەی یەکەم ژنان و منداڵانی ئەو ناوچانەی کە مەزهەبی تایفەگەری شیعە زاڵە تیایاندا، وە ژنان و منداڵانی ناو چینی کرێکار و توێژە کۆمەڵایەتییە هەژارەکان، و ئەمەش لێکەوتەی جۆراوجۆری لەسەر ڕەوەندی خەباتی چینایەتی و سیاسی دەبێت لە کۆمەڵگادا.
لە وتارێکی پێشوودا ئاماژەم داوە بە گرنگی ستراتیژی تێپەڕاندنی هەمواری یاسای باری کەسێتی (١٨٨) بۆ ڕەوتەکانی ئیسلامی سیاسی شیعەی دەسەڵاتدار لە عێراق و پەیوەندیی ئەم کارە بە ترسیان لە شۆڕشی پرۆلیتاریای داهاتوو لە وڵاتدا. ناونیشانی وتارەکە بەم شێوەیەیە "هەموارکردنەوەی یاسای باری کەسێتی (١٨٨) بۆچی؟ ئیسلامی سیاسی و ترس لە شۆڕشی پرۆلیتاری".
ئەڵبەتە لەگەڵ پێنانە نێو قۆناغی دوای هەموارکردنەوەکە، ئەو حزبانەی کە ڕێبازێکی چاکسازیخوازانەی بۆرژوازییان هەیە، و حیزب و ڕێکخراو و نەریتە سیاسییە ڕادیکاڵە غەیرە کرێکارییەکان، کە بە خۆیان دابڕاون لە جەماوەری ستەملێکراوی ژنان، هەروەها بزووتنەوە و گروپ و چالاکییە بەرگریکاری و ڕیفۆرمخوازییەکانی ژنان، و ڕێکخراوە جۆراوجۆرەکانی کۆمەڵگەی مەدەنی، کە هەندێکیان خزمەتگوزاریی گرنگ پێشکەش دەکەن بۆ ڕزگارکردنی ژنان لە کوشتن و توندوتیژی، واتە تەواوی ئەو چالاکییەی کە لەماوەی دوو دەیەی ڕابردوودا لە عێراق لە بواری بەرگریکردن لەم یان ئەو لایەنی مافەکانی ژنان ڕوویداوە، و خەباتیان کردووە دژی جیاکاری و توندوتیژی بەرامبەر ژنان، لەم سەردەمە نوێیەشدا بەردەوام دەبن.
بەڵام درێژەدان بەم چالاکییانە بە هەمان شێوازی کۆن، واتە شێوازی پێش دەرکردنی هەموارکردنەوەی یاساکە، سوودێکی ئەوتۆی نابێت، و ئەمەش وا دەکات ئەم هەوڵانە کاریگەرییەکی لاوەکیان هەبیت لەسەر واقیعی سەختی نوێی ژنان وە خەباتیان، واتە لەسەر واقیعێکی پڕ لە هەڵاوردن و چەوساندنەوە و پەراوێزخستن بەرامبەریان. هەروەها شیوازی کۆن ناگونجێت نە لەگەڵ توندوتیژتربوونەوەی ناکۆکییە ئابووری و سیاسی و کۆمەڵایەتییەکان کە وڵاتەکە لەم قۆناغەدا

پەیدا تێدەپەڕێ، وە نە لەگەڵ پێویستی ڕووبەڕووبوونەوەی ئامانجی سەرەکی ئیسلامییەکان لە هەموارکردنەوەی یاساکە وەک سیاسەتێکی دژە شۆڕش کە بە پلەی یەکەم ژنانی پرۆلیتاری و دابرانی ڕیزەکانیان لە ڕیزەکانی جەماوەری کرێکار لە سەرتاسەری عێراقی کردەتە ئامانج.
ئەمەش بەکورتی بەو مانایەیە کە شیوازی کۆن ڕێک نایەتەوە لەگەڵ ئەو گۆڕانکارییەدا کە لە تایبەتمەندییەکانی هەندێک لایەنی خەباتی سیاسی چینایەتی و خەباتی ژناندا ڕوودەدەن.
ئەمە، و ڕەچاونەکردنی ئەو گۆڕانکاریانە و دانەنانی لە کارنامە و ستراتیژ و سیاسەتی بزووتنەوەی کۆمۆنیستی و بزووتنەوەی ڕزگاریخوازانەی ژناندا، لێکەوتەی نەرێنی زۆری بۆ ئەو بزوتنەوانە دەبێت.
کارکردن بۆ ڕەگوڕیشەداکوتانی کۆمەڵایەتیی سیاسەتی ڕزگاریخوازانەی ژنان، و هەوڵدانی بەردەوام بۆ پێشخستنی بەرگری و ناڕەزایەتی کۆمەڵایەتی ژنان لە ئاستی کۆمەڵگەدا و لەنیو ژنانی پرۆلیتاریدا، و کاری بەردەوام بۆ پڕ چەککردنی جەماوەری ژنان، بە تایبەت کچی گەنجی ناو چینی کرێکار و هەژاران، بە تێڕوانین و تیۆرێکی سیاسی کۆمۆنیستی شۆڕشگێڕ و ڕزگاریخوازانە و یەکسانیخوازانەی ژنان، ئەمەیە کە ڕێگا لە لەدەستدانی وزە شۆڕشگێڕییەکان دەگرێت. هەر ئەمەش کە دەرگاکان بەڕووی ڕەگوڕیشە داکوتانی کۆمەڵایەتی بزووتنەوەی ژنان دەکاتەوە، و گۆڕینی پرسی ڕزگابوونی ژنان بە بابەتێکی کۆمەڵایەتی بەپەلەی ناو هەر خێزانێک، و گەیاندنی بە ژنان لە هەموو گەڕەک و شار و کوچەیەکدا، دەکاتە واقیع لە قۆناغی داهاتوودا.

گۆڕینی ئەولەویەتەکان مەسەلەیەکی سیاسی چینایەتیە پێش ئەوەی گۆڕانکاری بێت لە شێوازی کارکردندا

گرتنەبەری ئەم ڕێبازە بۆ ڕەگوڕیشەداکۆتانی کۆمەڵایەتی خەباتی ژنان، و پێشخستنی ئەو تیۆریەیە کە ڕێنوێنی خەباتی ژنان دەکات، تەنیا مەسەلەیەکی پراکتیکی و میکانیزمی و شێوازی کارکردن نییە، بەڵکو لە سەرووی هەموویەوە مەسەلەیەکی سیاسی و میتۆدۆلۆژی و تیۆرییە و هەر بەم پێیەش چینایەتییە. لە جیهانی خەباتی چینایەتی و ململانێی سیاسی نێوان چینە کۆمەڵایەتییەکاندا، هیچ مەسەلەیەک ئەو تایبەتمەندییەی نییە کە بەئاسانی بگۆڕدرێت وەک دەڵێن "سیاسەت سەرسەختە".
مشتومڕ (جدل) دەربارەی گۆڕینی بزووتنەوەی ژنان بۆ بزووتنەوەیەکی کۆمەڵایەتی کە هێزی سەرەکی بزوێنەری ئەم بزوتنەوەیە جەماوەری

ژنانی پرۆلیتاریا بەت، مەسەلەیەکی سیاسی و فیکرییە، و پەیوەندی بە گرتنەبەری هێڵی مارکسیستی ڕزگاریخوازانەی ژنانەوە هەیە، و پەیوەندی بە کێشانی هێڵی جیاکەرەوە هەیە لەگەڵ ئاراستەکانی ڕەوتە بورژوا لیبراڵەکان و شێوازە فێمینیستییە نوخبەگەراییەکانی ئەو ڕەوتە و ئاراستەکانی بزووتنەوە ئیسلامی و ناسیۆنالیستییە بۆرژوازییەکان کە نوقمی کۆنەپەرستین، و هەروەها پەیوەندی بەخۆجیاکردنەوەوە هەیە لەگەڵ شێوازی کاری سیاسی ڕادیکاڵ و ناپرۆلیتاریانەی زۆربەی حزب و ڕێکخراوە چەپەکان.
ئەوە ڕوونە کە بزووتنەوە ئیسلامییەکان خەریکی ڕێگوێیشداکوتانی هەرچی زیاتری کۆیلەکردنی ژنان و چەسپاندنی هەژموونی پیاوسالاری ئیسلامی و ناسیۆنالیستین لە کۆمەڵگادا، و بە شێوازی جۆراوجۆر کار بۆ فراوانکردنی مەودای ئەم هەژمەنی و بەکۆیلەکردنە دەکەن. ئەڵبەتە ئەمەش لە ڕێگەی خنکاندنی ماف و ئازادییەکانی ژنان و منداڵان، و سەرکوتکردنی هەر تەشەنەکردنیکی خەباتی ڕزگاریخوازانەی ژنان لە ئاستێکی کۆمەڵایەتی بەریندا، و لەباربردنی ڕێگەی جۆراوجۆرەوە، ئەمە جگە لە گۆڕینی پرسی ژنان بە پاشکۆیەک بە ستراتیژە سیاسییەکانیان، و خنکاندنی هەر سەربەخۆییەکی چینایەتی سیاسی و پرۆلیتاری لە خەباتی ڕزگاریخوازی ژناندا.
بەرتەسکردنەوەی (حصر) چالاکیی ڕزگاریخوازانەی ژنان لەنێو بەشی سەرەوەی کۆمەڵگەدا، واتە لەناو بازنەی ئەو ڕەوەندە سیاسییەی کە سیاسەتی بۆرژوازیانەی سپەکتریمی (أطیاف) جۆراوجۆری نیولیبراڵ، ئیسلامی، ناسیۆنالیستی و ئەوانی تر زاڵە تیایدا، کە ئەمەش زۆرجار جێگەی کەمە چالاکیی چاکسازیخوازانەی ڕەوت و حزب و ڕێکخراوە جۆراوجۆرەکان و گروپە فشارەکانی تێدا دەبێتەوە، ژنان و منداڵان لە قووڵایی کۆمەڵگا و لە سەر ئاستێکی کۆمەڵایەتی فراوان بەجێدەهێڵێ تا وەک نێچیرێک لە ژێر چەپۆکی ئیسلامییەکان و ناسیۆنالیستەکان و سەرکوتگەری و دڕندەییاندا بمێننەوە، و دیلی دەستی چەمک و بیرەکە و نەریتە کۆنەپەرستانە و پیاوسالارەکان بن.
بزووتنەوەی سۆسیالیستی و ڕزگاریخوازانەی ژنان، ژن لە کۆمەڵگادا بەجێ ناهێڵیت بە ئەوەی لەژێر زوڵمی دامودەزگا ئایینی و تائیفی و خێڵەکییەکان و حیزبە ئیسلامی و ناسیۆنالیستەکان و ئاسە و نەریتە کۆیلەوارەکانیاندا بژی، کە بەگومان دوای تێپەڕاندنی هەموارکردنەوەی یاساکە زەبروزەنگێکی وێرانکەرتر و کوشندەتر بەخۆیەوە دەبینێت. هەروەها ئەم بزووتنەوەیە نایەوێت خۆی دەستخەڕۆی بکات بە خولانەوە لە بازنەی سەپاندنی کەمە چاکسازی بەسەر بۆرژوازی و پەرلەمانە دژە جەماوەرییەکەیدا، هەر بۆیە، گەشەسەندنی خەباتی ڕزگاریخوازانەی سۆسیالیستی ژنان ئەستەمە ئەگەر پرسی گۆڕینی خەی

بە بزووتنەوەیەکی ڕەگوڕیشەداکوتراوی کۆمەڵایەتی نەخاتە ناوەندی ئەولەویەتەکانی بۆ قۆناغی داهاتوو، و ئەگەر چالاکییەکانی بۆ چاکسازی و داواکارییە بەرگریکارە ڕۆژانەکانی بەشێکی ئۆرگانی و تەواوکەری خەبات نەبن بۆ ئەم ئامانج و ستراتیژییە. ئەمانە تایبەتمەندییەکانی دۆخی نوێین که پشتگوێخستنیان بۆ ڕەوتی مارکسیستی و بزووتنەوەی ڕزگاریخوازانەی ژنان، وێرانکەر دەبێت.

چاکسازی لە هەلومەرجی نوێدا و پەیوەندیی بە شۆڕشەوە؟

بۆ مارکسیستەکان ئەوە ڕوونە کە خەبات بۆ بەدیهێنانی سادەترین ڕیفورم، چ ئابووری، سیاسی، کۆمەڵایەتی یان کولتووری، و لانانی هەڵواردن و جیاکاری و سەپاندیان بەسەر دەسەڵاتدا، تەنانەت لە هەلومەرج و بارودۆخی توندترین دیکتاتۆرییەتدا، مەسەلەیەکە کە لە پێداویستییەکانی ژیانی ڕۆژانەوە سەرچاوە دەگرێت بە وەلانانی سەختییەکان و نادادپەروەرییەکان لەسەر شانی ئەو چین و گروپە کۆمەڵایەتییانەی کە بەدەست باری قورسی ستەم و سەرکوت و جیاکارییەوە دەناڵێنن. هەربۆیە کەس مافی ئەوەی نییە بەر بگرێت بەخەبات لە پێناو سەپاندنی چاکسازی و باشتربوونی ژیانی جەماوەر لە ڕێگەی خەباتی ئەو چین و گروپانە و هەروەها هەڵسوڕاوان و گروپ و ڕێکخراوە جەماوەرییەکان و تەنانەت ئەو حزبانەش کە ئەو کارە دەکەن. جیاوازییەکی بنەڕەتی هەیە لە نێوان ڕێبازی ڕیفۆرمیزم، وەک ڕێبازێکی سیاسی چینایەتی سەر بە بۆرژوازی و سیستەمە سیاسییەکەی ، لەگەڵ مەسەلەی داوای ڕیفۆرم و چاکسازی و دەستڕاگەیشتن بە باشترکردنی بارودۆخ و ژیان و گوزەرانی چین و گروپە کۆمەڵایەتییە چەوساوەکان و بەدەستهێنانی ماف و ئازادییەکان.

بۆیە سەرەڕای ئەم پاشەکشەیە کە لە ئەنجامی پەسەندکردنی هەموارکردنەوەی یاساکەدا هاتۆتە ئاراوە، خەبات بۆ چاکسازی هەر بەردەوام دەبێت، بەڵام ڕۆڵی لە سەرجەم پڕۆسەی خەباتی شۆڕشگێڕانەدا، و لە کۆی خەباتی سۆسیالیستی و ڕزگاریخوازانەی ژناندا، دەچێتەدواوە گەر وەڵامی پێویستییەکانی واقیعی نوێ نەداتەوە و خۆی گرێنەداتەوە پێوەی.

پتەوکردن و قووڵکردنەوەی زیاتری ڕەگوڕیشەی هەژموونی پیاوسالاری لە کۆمەڵگەدا و بەکۆیلەکردنی ژنان و زەوتکردنی ماف و ئازادییەکانیان، یەکێکە لە گرنگترین پایە و ئەجێنداکانی دەسەڵاتی ئیسلامی سیاسی، و هەر ئەمەش بووەتە هۆی ئەوەی پرسی ژنان لە عێراقدا ببێتە پرسێکی سیاسی، کۆمەڵایەتی و ڕۆشنبیری گەورەی وەها ، کە بەبێ ڕاپەڕینێکی کۆمەڵایەتی و بزووتنەوەیەکی سیاسی شۆڕشگێڕانەی جەماوەری بەرفراوان نەتوانرێت بە ئاسانی ڕووبەڕووی

ببیتەوە، ڕاپەرێنێک کە نەک تەنها لە لایەن هەمان ئەو هێزانەی کە ڕۆژانە تووشی ستەم و چەوساندنەوە دەبن لە ئەنجامی ئەم پرسە، واتە بە ملیۆنان ژن لە عێراق، ئەنجامبدرێ، بەڵکو بە ڕاپەرێنێک کە لەلایەن چینی کرێکار و جەماوەری بەهەژارکراو و چەوساوە و ستەملێکراو و ئازادیخوازانی ژن و پیاوەوە ئەنجامبدرێ.

ڕەگداکوتانی چەمکەکانی ڕزگاری ژنان و گەڕاندنەوەی سەرچاوەی چەوساندنەوەیان بۆ سیستەمێکی ئابووری و کۆمەڵایەتی و سیاسیی و فیکری لە بناغەدا چینایەتی، واتە سەرمایەداری، و بۆ فۆرمی سیاسی و ئایدیۆلۆژی و کەلتوری پیاوسالاری کە لەم سیست□م□دا هەردەم سەرلەنوێ بەرهەمدەهێنرێتەوە، و ڕەخنە لەو واقیعەی کە ژنان تێیدا دەژین لە ڕوانگەیەکی شۆڕشگێڕانەی ماتریالیستی و مارکسیستی و ئازادیخوازانەی ژنانەوە، هەروەها بانگەوازی پتەوکردنی پەیوەندی ئۆرگانیکی نێوان خەباتی ڕزگاریخوازانەی ژنان و خەباتی سۆشیالیستی پرۆلیتاریا، گرنگییەکی بێئەندازیان هەیە لە گەیشتن بە ڕزگاری ژنان. ئەم دیدە ئاسۆی ڕزگاریخوازی ژنان و خەبات بۆ گەیشتن پێی بەرتەسک ناکاتەوە، هەروەها ئەم ڕزگاریەش ناخاتە ژێر مەرجی پرۆژەکانی مۆدێلی سەرمایەداری دەوڵەتی ستالینیستی بە ناوی “سیستەمی سۆشیالیستی”!، و بە دابڕان لە ڕزگاری مرۆڤ.

ڕوانگە و تیۆری ماتریالیزمی شۆڕشگێڕانەی مارکس بۆ ڕزگاری مرۆڤ بەگشتی و هەروەها ڕزگاری ژن لە بنەڕەتدا پرۆسەیەکی شۆڕشگێڕانەی بەردەوامی بەرەو ڕزگاری کۆتایی لەپێشچاوگرتووە، کە نە سنوور و فۆڕمۆڵەی ئامادەکراو قبوڵ دەکات و نە تەنانەت چوارچێوەی ئابووری و سیاسیش لە ژێر هیچ ناوێکدا بێت، ئەمە جگە لە قەتیسکردنی لە قاڵبی ڕیفۆرمخوازی بەستەڵۆکدا.

هەروەها، خەبات بۆ ڕزگاری ژنان خەباتێکی مێژوویی ڕوو لە هەڵکشانە و هیچ سنوورێکی دەستکردی زەینی (ذهني) ناناسێت، چونکە ڕەگوڕیشەی ستەمی ژنان و پیاوسالاری لە پێکهاتەی سیستەمی چینایەتی سەرمایەداریدا چەسپاوە و بەردەوام بەرهەمدەهێنرێتەوە، هەروەها کولتوور و نەریتە دژە ژنییەکان کە بە میرات ماوەنەتەوە بەدرێژایی هەزاران ساڵ، و بەرژەوەندییە ماددییەکانی ستەمکاریی ژنان وای لێدەکات کە بەردئاسا ڕەقوتەق بێت و سەرسەختانە بوەستێتەوە بەرامبەر گۆڕانکاری.

بۆیە دەبینین هەر کات کە بزووتنەوەی کۆمۆنیستی و ڕزگاریخوازانەی ژنان پێشرەویی دەکات و دەستدەگرێ بەسەر قەڵایەکی پیاوسالاریدا، قەڵاگەلیکی دیکە دەردەکەون کە تا ئەو کات شاراوە بوون لەبەردەمیدا و بەم شێوەیەش خەباتەکە بەردەوام دەبێت. سەرەڕای هەر پاشەکشەیەک کە خەباتی ڕزگاریخوازانەی ژنان لە قۆناغە جیاجیاکانی

ئەم پڕۆسە مێژووییە هەڵکشانەیەیدا ڕووبەڕووی ببێتەوە، مێژووی خەباتی ژنان گۆڕانکاری چۆنایەتی (نەوعی) و قەڵەمبازی گەورەی بەخۆیەوە بینیوە لە ڕێڕەوی گەشەسەندنی خۆیدا، وەک ئەوەی لە شۆڕشی ئۆکتۆبەر لە ڕووسیا ڕوویدا. وە ئەوەش ڕوونە کە چینە کۆمەڵایەتییە جیاوازەکان و ڕەوتەکانیان و ستراتیژە دژبەیەکەکانیان بە شێوەی جیاواز کاریگەرییان لەسەر ئەم مێژووە هەڵکشاوەی ڕزگاریخوازی هەبووە، هەر لە "فێمینیزمی لیبراڵ" بۆرژوازییەوە بە هەموو ڕەنگەکانییەوە تا دەگاتە فیمینیزمی مارکسیستی و تا شەپۆلە فێمینیستییەکانی سێیەم و چوارەم و پێنجەم و ئەوانی تر.

دوای تێپەڕاندنی هەموارکردنەوەکە،
بەرزکردنەوەی چاوەڕوانییەکان و داواکارییەکانی بزووتنەوەی ژنان

بە تێپەڕاندنی هەموارکردنەوەی یاسای باری کەسێتی، ئیتر ناتوانرێت بزووتنەوەی ڕزگاریخوازانەی ژنان و ڕەوتی کۆمۆنیستی شۆڕشگێڕ بگەڕێنەوە بۆ سەردەمی کۆن، واتە ماوەی پێش پەسەندکردنی هەموارکردنەوەکە، لە بواری یاساکانی ڕێکخستنی باری کەسێتیدا، و هەر بۆیە ناتوانێت خۆی لەم بوارەدا سنووردار بکات بە گەڕانەوە بۆ داواکاری بەرگریکردن لە یاسای باری کەسێتی (١٨٨)ی ساڵی (١٩٥٩)، بەڵکو پێویستە لەوە زیاتر بڕوات و خەبات لەم لایەنەوە بەرز بکاتەوە بۆ قۆناغێکی باڵاتر کە وەڵامی واقیعی ئەو قۆناغە بداتەوە کە بەکردەوە تیایدا دەژی. گومانی تێدا نییە کە ئەمە بە مانای درێژەنەدان نییە بە خەبات لەم قۆناغە ریگوزەرییەدا (ئینتقالییەدا) بە مەبەستی پوچەڵکردنەوەی پڕۆژەی هەموارکردنەوەکە.
ئەم پەرەسەندنە بەو مانایەیە خەباتەکە بۆ ئەو ئاستە بەرز ببێتەوە و یاسایەک بخاتەڕوو کە لەسەر بنەمای ڕزگاری و یەکسانی تەواوی ژنان و دەستەبەرکردنی مافەکانیان وەک هاووڵاتی لە کۆمەڵگەیەکی جیهانیدا، داڕێژرا بێت، وە بەجۆرێک لەگەڵ دوایین ماف و ئازادییەکان کە بزووتنەوەی ڕزگاریخوازانەی ژنان و پرۆلیتاریا سۆسیالیستی جیهانی بەدەستیهێناون، یەکبێتەوە. بە لەبەرچاوگرتنی هەموو ئەمانە، ئەوەش ڕوونە کە هەر فۆرمێک داواکارییەکانی داهاتوو لەم بوارەدا دەیگرێتەبەر، پەیوەستە بە گۆڕینی هاوسەنگی هێزە چینایەتییەکانی ناو کۆمەڵگە بە قازانجی پرۆلیتاریا و ژنان.
گرتنەبەری ڕوانگە و ڕێبازی ماتریالیستی دیالکتیکی شۆڕشگێڕ لە بواری بزووتنەوە و پرسی ژنان و پرۆسەی پێشرەویی ڕزگاربوونیان، پەیوەندییەکی توندوتۆڵی بەسەرجەم تێڕوانینی ماتریالیستی شۆڕشگێڕانەمانەوە هەیە بە جیهان و دیاردەکان و جەوهەریان، واتە ئەو تێڕوانینەی کە گۆڕانکارییەکان تەنها وەک گۆڕانکارییە شێنەیی

و پلە بە پلەیەکان و بەپێی گەشەسەندنی سروشتی و تیۆری پەرەسەندن نابینە، بەڵکو بەپێی مەبدەئی ڕوودانی بازدان و شۆڕش و گۆڕانکارییە چۆنایەتییەکان دەبینێ، بەڵام گرتنەبەری ئەم ڕێبازە شۆڕشگێڕانەیە بە هێنانەدی گۆڕانکاری و جێبەجێکردنی لە هەر سەردەمێکی مێژووییدا، مەرجدارە و لە ڕووی مێژووییەوە و بە شیوەیەکی توندوتۆڵ پەیوەستە بەو چینە کۆمەڵایەتییە و توێژەکانی کە بەرژەوەندییان لە هێنانەدی گۆڕانکاری شۆڕشگێڕانەدا هەیە، واتە پەیوەندیی بەو چینەوە هەیە کە لە ڕووی مێژووییەوە شۆڕشگێڕە.
لە سەردەمی ئەمڕۆی تەشەنەی سەرمایەداری بەسەر تەواوی هەسارەی زەوییدا و گەشەی چینی کرێکار بەهەموو مانای وشەکە وەک چینی کۆمەڵایەتی شۆڕشگێڕی جیهانی، گرتنەبەری ڕێبازی شۆڕشگێڕانە لەوەوەیە کە بارودۆخی ژیانی ڕۆژانەی ئەم چینە و باریگرانی ئەو کوتوبەند و کۆیلەکردن و جیاکاری و ستەمانەی کە لە ژێر سایەی سیستەمی سەرمایەداریدا ئەزموونی دەکات، هەر ڕۆژەوە پتەوتری دەکات. شۆڕشەکان بە تایبەت لەم سەردەمەدا هاتونەتە نێو ئەجێندای مێژوو و بەشێک لە میکانیزمەکانی پێشکەوتنی کۆمەڵایەتی پێکدەهێنن، بە ئەوەی هەموو ئەوەی بەسەرچووە و کۆنە لە میراتی چەوساندنەوە و سەرکوت و جیاکاری ڕاماڵێت، لە بەرامبەر پێشکەوتنی مرۆڤایەتی بەرەو قۆناغێکی باڵاتر.
لەم بارودۆخە نوێیە و هەلومەرجی دوای سەپاندنی ئەم پاشەکشەیە بەسەر ژنان و ماف و ئازادییەکانیان و داسەپاندنی نەهامەتی بەسەر منداڵانی کچ لە عێراقدا، بە هۆی تێپەراندنی هەموارکردنەوەی یاساکەوە، گرتنەبەری ڕێبازی شۆڕشگێڕانە بۆ خوڵقاندنی گۆڕانکاری بووەتە پێویستییەکی واقعی خەباتی ژنانی پرۆلیتاری، و خۆی جێگیر دەکات لەسەر بنەمای پەیوەندی ئۆرگانیکی نێوان ئەم خەباتە و خەباتی پرۆلیتاریا بەگشتی دژی سیستەمی سەرمایەداری و هەموو جۆرەکانی چەوساندنەوە و جیاکاری و سەرکوت.
لە ماوەی دوو دەیەی ڕابردوودا هەرچەندە ڕەوتی ئیسلامی سیاسی و ناسیۆنالیستەکان توانیان دەسەڵاتی خۆیان و پایەکانی حوکمڕانی خۆیان بچەسپێنن، بەڵام ناڕەزایەتی کۆمەڵایەتی و خەباتی چین و توێژە کۆمەڵایەتییە چەوساوە و ستەملیکراوەکان بە ساتەکیش نەوەستاوە، و ئەو ڕاپەڕینە شۆڕشگێڕییەی کە عێراق لە تشرینی یەکەمی (٢٠١٩) و چەند مانگێکی دواتریشیدا شاهیدی بوو بەشێک بوو لە ڕەوەندی سیاسی عێراق، و ئەگەری سەرهەڵدانی سەرلەنوێی لە ئارادایە لە قۆناغەکانی دواتردا، و بە ڤێرژنێکی نوێ و جیاوازی چۆنایەتییەوە. بۆیە لەم ڕوانگەیەوە تێپەراندنی یاسای باری کەسێتی ستراتیژێکی سیاسی کۆنەپەرستانەی ئەم بزووتنەوە

دەسەڵاتدارانەیە بە پاراستنی دەسەڵاتی لەرزۆکی خۆیان و هیچی تر.
٢٦ی ژانویەی (کانونی دووهەمی) ٢٠٢٥
-.-.-.-.-.-.-.-
(1) کۆمێنتەکەم پێشتر لە پەراوێزی وتارێکی هاوڕێی (ینار محمد) نووسیوە، کە سەبارەت بە تێپەڕاندنی ئەم هەموارکردنەوەیە بوو، و لە هەمان بەرواردا لە پەیجی تایبەتی خۆی لە فەیسبووک بڵاوی کردبووەوە.
https://www.albadeel-alsheoi.org/ar/?p=7477 (2)

یاقووتییەکان و هەژاریی فەرهەنگی.. هەمەر نەریاوی

ئاوەدانەوە،نووسین و بگرە توێژینەوە لەسەر هەر پرسێک بە بێ پێناسەکردنی خودی بابەت و ناونیشانی پرسەکە،ڕەنگە دیوی ڕاستینە و کرۆکی بابەتەکەمان لێ لا ئاڵۆز بنوێنێت. هەر بۆیە کورت و پوخت دەکرێت بڵێم،هەژاری،دیاردەیەکی جڤاکی،ئابووریی و کولتوورییە کە لە ئەنجامی بێتوانایی و لاوازیی لە دەستەبەرکردنی پێداویستییە سەرەکییەکانی ژیاندا سەر هەڵدەدات. هەژاریی بە خۆ دەیان ڕەهەندی هەیە و لێکۆڵینەوە لەسەر هەر لایەن و ڕەهەندێکی ئەم پرسەیش،پێویستی بە ئەرک و ماندووبوونێکی تایبەت هەیە و لە چوارچێوەی ئەم نووسینەیشدا ناگونجێت و مەبەست لێرەدا مکوڕبوونەوە لەسەر یەک لە ڕەهەندە سەرەکییەکانی ئەم پرسەیە و ئەویش بە"هەژاریی فەرهەنگی"(Cultural poverty)ناودێر دەکرێت کە ئەمڕۆکە گەلێک کۆمەڵگەی مرۆیی نەخاسما جڤاکی کوردی بەدەستیەوە گیرۆدەیە.
لەو نێوانەدا یەک لە پێوەرە سەرەکییەکان بۆ کۆمەڵگەیەکی پێشکەوتوو، بە بەرزبوونی ڕێژەی خوێندەواریی یان بەندبوونی ئاستی ڕۆشنبیریی دادەنرێت. پێ ڕوونە ئەم پرسەیش بە خۆی پەیوەندی ڕاستەوخۆی دەگەڵ چەندان پرسی دیکەدا هەیە و بوونی کەلێن لە هەر بوار و بەستێنێکیشدا لە شوێنی دیکەوە بۆشاییی دروست دەکات و بە بێ بوونی ژێرخانێکی تەندروست و بەهێز،پڕکردنەوەی ئەم کەلێنانەیش گەلێک چەتوون و زەحمەت دەنوێنێت.

کۆمەڵگەی کوردی لەم سۆنگەیەوە لەبەر گەلێک هۆ و هەگەر کە بۆ خۆی لێکۆڵینەوەی جیاوازی گەرەکە، بە یەک لە کۆمەڵگە هەژارەکان دادەنرێت.
دوابەدوای ئەو هەژان و بزاوتە بەرفرەوانەی کە لە ڕێی شۆڕشی تەکنۆلۆژیاوە دنیای گرتووەتەوە، کۆمەڵگەی کوردییش ئەرچی هێشتاکە لە بن هەژموونی دەوڵەتە سەردەستەکاندایە و جگە لە نیوەهەناسەیەک لە باشووری نیشتمان، هەرگیز وەک پێویست ئەو دەرفەتەی نەخراوەتە بەردەم تا بتوانێت کار لەسەر ژێرخانە بنچینییەکانی خۆی بکات. ئەم ئارێشەیە دواتر بۆ خۆی بووەتە هۆکار و بگرە سەرچاوەی دەیان کێشەی دیکە و خەمساردیی خودی کۆمەڵگەیش دە هێندە پرسەکەی ئاڵۆسکاوتر کردووە. ڕاستە ئێستاکە لە باری ئابوورییەوە ئەم جڤاکە لە هەر هەموو پار و بەشەکانی نیشتماندا، تەکان و گەشەیەکی بەرچاوی ڕواڵەتییانەی بەخۆوە بینیوە بەڵام چونکە ژێرخانەکە هەرۆڵە و بە شێوەی دامەزراوەیی و سیستەماتیک لەم پێوەندییەدا کار نەکراوە یان بە واتایەکی ڕاستتر، لەبەر ئەوەی جڤاکی کوردی هەلی لەباری بۆ نەڕەخساوە، بۆیە لەم سۆنگەیەوە سامان و دارایی ڕووت بە تەنێ دادێک نادات و بۆ سەرخستنی ئەم پرۆژە گرینگە، گەرەک هەرمان و خەباتی بنچینەیی و ڕیشەیی بکرێت.
نووسەری ئەم دێڕانە، کۆچی دواییی ڕۆماننووس و ڕووناکبیری کوردی فارسینووس”مەنسوور یاقووتی”(1949-2024)(1327-1403)وەک دەرفەتێک دەقۆزێتەوە و پەردە لەسەر پرسێکی هەرە هەستیار و دیوێکی تاریک و نووتەکی چاندیی کۆمەڵگەی کوردی ه□□□د□داتەوە کە بە هەژاریی فەرهەنگی ناود□بر□.
ئەمە ڕاستییەکی تاڵی نێو کۆمەڵگە دواکەوتوو یان بە واتایەکی دی، کۆمەڵگەکانی ڕوو لە گەشەیە کە کۆمەڵگەی کوردییش دەچێتە هەمان خانەوە، تا کێشە و ئارێشەیەک سەرهەڵدەدات، لە جیاتی بیرکردنەوەیەکی قووڵ لە هۆکارە سەرەکییەکانی سەرهەڵدانی ئەم کێشەیە و چارەسەرکردنی گرفتەکە بە شێوەی بنچینەیی، خێرا پەنا بۆ ژانبڕ دەبردرێت کە ئەم ڕێکارە بۆ کورتخایەن وەرامدەرەوە دەبێت لێ هەرگیز گرفت و پەتاکە بە شێوەی بنەڕەتی چارەسەر ناکرێت.
هەر لەم ماوەیەدا دوابەدوای کۆچی دواییی مەنسوور یاقووتی، هەندێک باس و خواس هاتووەتە ئاراوە کە زام و برینەکە دە هێندە دەکولێنێتەوە. یارمەتیدانی دراویی بنەماڵەی یاقووتی لە لایەن چەند مرۆیەکی خەمخۆرەوە ئەرچی نیشانە بۆ پەرۆشیی ئەم جۆرە مرۆیانە بەرانبەر چاند و کولتووری کوردی دێتە ئەژمار بەڵام لە ئالییەکی دیکەوە زۆر هەژێنەرە و پەردە لە ڕووی گەلێک ڕاستیی تاڵ هەڵدەداتەوە کە ئێمەی کورد هێشتاکە چەندە لە باری فەرهەنگییەوە

ه□زار و بەلەنگازین. بۆیە دەڵێم فەرھەنگ،چونکە ڕووناکبیر و شاعیری ناسراوی کورد،"فەرهاد شاکەلی"(1951)لە پەڕتووکی "زمانی گەردەلوول،خەونی شنەبا"دا دەنووسێت:"من وشەی فەرھەنگ بەرانبەر(Cultural)ی ئینگلیزی و ئەورووپایی و(سەقافە)ی عەرەبی بەکار دەهێنم و ئێمە لە وشەی (فەرھەنگ)چاکترمان نییە".(فەرهاد شاکەلی،ل10)

مەنسوور یاقووتییەکان لە نێو ڕووبەری فەرھەنگیی کورددا یەک و دووان نین و هەر ئێستاکە بە سەدانمان پێ شک دێن کە ڕۆژانە بە پەناماندا تێدەپەڕن و بەوپەڕی خەمساردییەوە پشتگوێ دەخرێن و لە ئەنجامیشدا بە ک□ بەرھەمێک و هەگبەیەکی ڕەنگاڵەیی یاد□و□ریییەوە کە قەت هەلی نووسینەوە و لەچاپدانیان بۆ ناڕەخسێت،سەر دەنێنەوە.

لە جیاتی ئەوەی کۆمەڵ وشیار بکرێتەوە بۆ لەچاپدان و کڕینی بەرھەمەکانی ئەم جۆرە کەسایەتییانە کە بە سامانی ڕۆشنبیریی نەتەوەیەک دادەنرێن،و□ ئ□س□گرتنی بەشێکی خەرج و بەرجی بنەماڵەکەیان تەنیا وەک ژانبڕەکە دەور دەبینێت و گرێ ئاڵۆزەکە چەند هێندە ئاڵۆسکاوتر دەکات. کارکردن لەسەر کۆمەڵ و دروستکردنی وشیاریی فەرھەنگی و جێبەجێکردنی دەیان هەنگاوی کردەیی لەم پێوەندییەدا سەد هێندەی ئەو چەشنە هەوڵانە دەتوانێت کاریگەر بێت.چونکە کاتێک کردەیەک بوو بە نەریت، بە هاسانی ڕیشەکێش ناکرێت.

بۆیە دەیان پرسی هەرە هەستیاری وەک پەروەردەی ژێرخانیی و بەکولتوورکردنی تایبەتمەندیی□ جقاکییەکان دواتر لە بەرژەوەندی کۆمەڵ دەشکێنەوە.

پرسەکە زۆر لەمە ئاڵۆسکاوترە و تەنانەت کوردانی تاراوگەیش دەگرێتەوە. بۆ پتر لە 70ساڵ دەچێت کە ڕەوەندی کوردی لە وڵاتە جۆربەجۆرەکانی ئەورووپا و ئەمریکا نیشتەجێیە کەچی ئەرچی ئەم ڕەوەندە بێ دەستکەوتیش نەبووە و دەستکەوتەکانیش زێتر ڕوویان لە خەباتی کەسەکییە، بەڵام هەرگیز نەیتوانیوە سەدی یەکی چاوەڕوانییەکان مسۆگەر بکات. کوردانی دیاسپۆرا،لە جیاتی ئەوەی بەدرێژایی ئەم هەموو ساڵە، لۆبی بۆ نەتەوەکەیان دروست بکەن و لەسەر سیاسەتی دەوڵەتان کاریگەر بن و سەرچەشنیش بۆ کۆمەڵگەکەیان ب□ن، بە هەزار داخەوە زۆرینە بە چەشنێک لە نێو ئاشەمەکینەی ڕۆژاوادا تواوەتەوە کە هیچ ئاسۆیەکی ڕوونت ناخاتە بەردەم. چونکە ئەم پرسە پێویستە هەر لە منداڵییەوە بە کولتوور بکرێت. ئەمە قسەی خودی خەمخۆرانی بواری ڕۆشنبیریی کوردییە کە لە دەیان پیشانگە و کۆڕی ڕۆشنبیریی کوردانی ئەورووپادا لە سەد کەس،دوو کەسیان بۆ کڕینی بەرھەمێکی چاندیی یان بە واتایەکی دی،کتێبێکی کوردی دەست بۆ گیرفانی نابات. ئەوە لە حاڵێکدایە بە هەزارانمان پێ شک دێن کە

بۆ کۆڕێکی ڕووکەشی بەناو هونەری یان شەواهەنگ(شەو□ ئاهەنگ)ێک، بە سەدان دۆلار خەرج دەکەن. لێرەوە پرسەکە کارەساتبارتر دەنوێنێت. هەرگیز نابێژم،مرۆ ئەو مافەی نییە دووی خواست و ئاواتە کەسەکییەکانی خۆی بکەوێت بەڵام چونکە ئاستە فەرهەنگییەکە لاوازە،جیاوازیی لە بەینی هونەری ڕاستینە و هونەری سەرقاڵکەریشدا نابینرێت. لە حاڵێکدا وێڕای ڕێز و پێزانینم بۆ بەشێک لە بەزمگێڕەکان کە لە سای هەژاریی فەرهەنگیی کۆمەڵگەوە سامانیان لە بازرگانان واوەترە،ڕۆشنبیرانی وەک یاقووتییەکان گەرەک مانەوە لە نەخۆشخانەیان لە لا پێ باشتر لە گەڕانەوە بۆ ئامێزی بنەماڵە بێت! ئەمە گریانی گەرەکە و پەردە لە ڕووی هەژاری کولتووریی کۆمەڵگە هەڵدەداتەوە. ئەم پرسە ڕاست دەمباتەوە تا بەردەم واقیعێکی تاڵ کە ئەویش ڕووی لە ڕەخنەگرتنێکی ژنە ڕووناکبیر و شاعیری کورد”مەهاباد قەرەداغی”(1966-2020)لە تێکستی گۆرانییەکی”عەزیز وەیسی”(1967)(1345ی هەتاوی)یە کە کۆمەڵەی تەنانەت ڕۆشنبیریی کوردی ئەوەندە لایەنی گۆرانیبێژەکەی گرت،کەمتر ئاوڕی لە دیوە ڕاستینەکەی پرسە و هەروەها بەرهەمە فەرهەنگییەکانی ئەم ژنە ڕۆشنبیرە دایەوە.

بە لای “حەمەسەعید حەسەن”(1950)ی نووسەر و ڕەخنەگرەوە،”ڕۆشنبیر کەسێکە ڕەخنە لە نەریت دەگرێت، نەک لەوەی پێڕەوی دەکات”. (ل28)

هەموو فەرهەنگ و کولتوورێک لایەنی ئەرێنی و نەرێنی تێدایە و بە گوێرەی سەردەمیش ئەم پرسە گۆڕانی بەسەردا دێت. هەر ئەوەندە ئەم تێکستە سەرچاوەکەی لە فۆلکلۆری کوردییەوە هەڵقوڵاوە کە فۆلکلۆریش بەشێکە لە فەرهەنگی نەتەوەیەک و کوردیش خاوەنی یەک لە سامانە دەوڵەمەندەکانی فۆلکلۆر لە نێو گەلانی دنیادایە و کەسیش حاشا لەم ڕاستییە ناکات،کوانێ ئیدی کەس بۆی نییە وەبەر توانج یان ڕەخنەی بدات! وەک چلۆن ئێمەی کورد هەنووکە هەندێک دابونەریت و تایبەتمەندیی ئەرێنیی فەرهەنگ و کولتوورەکانی گەلانی دی بۆ نێو فەرهەنگی کوردی دەگوێزینەوە و لە شوێنی دیکەیشدا گەلێک نەریت و خەسڵەتی ئەو کولتوورانە وەبەر ڕەخنە دەدەین، بە هەمان چەشنیش نابێت دەمارگرژانە و کوێرانە داکۆکی لە هەر جۆرە دابونەریت و سامانێکی بەرینانمان کە بۆ ئەم سەردەمە ناشێن و ڕەخنەی فرەیان بەرەوڕوو دەکرێتەوە، بکەین و بڵا لەم ڕێگەیشەوە خۆڵ لە چاوی خەڵک نەکەین.

ڕەهەندێکی تاڵتری هەژاریی فەرهەنگی ڕووی لە توێژی پێشڕەو یان بەواتایەکی ڕاستتر بەناو ڕووناکبیری کوردە.

ئەو جۆرە بەها و نۆرمە جڤاکییانەی فەرهەنگە سەردەستەکان کە لە ڕاستیدا بە دژەفەرهەنگیش بۆ کولتووری کوردی داد□ن□ن و ل□ لای□ن

توێژی بەناو ڕوونا کبیر و پێشڕەوی کۆمەڵگەی کوردییەوە بۆ نێو کولتووری کوردی دەگوێزرێنەوە،خۆی لە خۆیدا لە هەژاریی فەرهەنگییەوە سەرچاوە دەگرێت و ئەم جۆرە گوێزتنەوەیە گەلێک مەترسیدارترە چونکە کۆمەڵگەیش دەوری لاساییکەرەوەی ئەم توێژە دەبینێت و بەرەنگاربوونەوە و بنبڕکردنی ئەم دیاردەیەیش بە ساڵان ڕۆشنگەری گەرەکە. بۆیە توێژی پێشڕەوی کۆمەڵ لەم پێوەندییەدا بەرپرسیاریەتییەکی قورسی لەسەرشانە و پێویستە دەستبەرداری لاساییکردنەوەی ڕەهای کولتووری زاڵ ببێت.

چونکە توانەوە و بیرکردنەوە و هزرینی ناکوردی بۆ خۆی یەک لە پەتا کوشندەکان بە حاڵی کۆمەڵگەی کوردییە و بە هۆکارێکی هەژاریی فەرهەنگی دادەنرێت کە سەرچاوەکەیشی توێژی خوێندەوار یان بە واتایەکی ڕاستتر،زانستوەری کوردە. ڕاستە نزمبوونی ئاستی خوێندەواری بۆ خۆی یەک لە هۆکارە گرینگەکانی ب□□اوبوونەوەی هەژاریی فەرهەنگی لە نێو کۆمەڵگەدایە بەڵام لەو لایشەوە ئەمە ڕاستییەکی هەژێنەرە کە تەنانەت بەشێکی بەناو ڕوونا کبیری کورد ئەوەندە بیرکردنەوە و خوێندنەوەی ناکوردییە کە سەد مخابن دواتر بەرهەمی هەر ئەم شێوە هزرینە دەگوێزێتەوە بۆ نێو ڕووبەری فەرهەنگیی نەتەوەکەی کە سڕینەوەیان پڕ چەتوون و ئاستەم دەبێت.

هەر بۆیە هەژاریی فەرهەنگی تەنیا ڕووی لە ڕەشۆک نییە و فرە جار ئەوە توێژی خودی خوێندەوار و بەناو ڕۆشنبیری کوردە کە لەبەر نامۆیی بەرانبەر سامانی فەرهەنگیی خودی خۆی یانژی بەنزم سەیرکردنی زمان و فەرهەنگەکەی خۆی،دەبێتە کۆسپ و لەمپەری سەرڕێی گەشەسەندنی فەرهەنگ و کولتوورەکەی و سووک و سانا ئامێز لە ڕووی فەرهەنگی سەردەست دەکاتەوە و ملکەچی چاندی زاڵ دەبێت. لەم سۆنگەیەوە ئەم ڕەهەندەی هەژاریی فەرهەنگی دەتوانێت مەترسیدارتر بێت.

با بزانین هەژاریی فەرهەنگی چلۆن سەرهەڵدەدات؟

لێرەدا تەنیا ئاماژە بە چەند هۆکارێک دەکرێت.

کاتێک سامان و کەرەستە فەرهەنگییەکان بە شێوەی یەکسان لە نێو کۆمەڵگەدا دابەش نەکرێن،گەلێک ڕوونە هەژاریی فەرهەنگی چێ دەبێت.

بە نزم سەیرکردنی چاند و کولتووری خۆ، بە یەکێکی دی لە هۆکارەکانی هەژاریی فەرهەنگی دادەنرێت. ڕاگەیاندنی چەواشەکار و کرچوکاڵ و نەبوونی ئازادیی لە نێو دنیای میدیادا بۆ خۆ یەک لە هۆکارە گرینگەکانی سەرهەڵدانی هەژاریی فەرهەنگی دێتە ئەژمار.

ئەی چۆن دەتوانین چارەی ئەم ئارێشەیە بکەین؟

دەستەڵات دەتوانێت لەسەر چارەسەرکردنی ئەم ئارێشە گرینگە دەوری سەرەکی ببینێت. بەڵام بۆ ئێمەی کورد کە هێشتاکە بەدەست ئەم دەردە

گرانەوە ناڕانین،واتە تۆ کە کیانێکی سەربەخۆت نەبوو، پێ ڕوونە میدیا و دەزگای سەربەخۆی ڕاگەیاندنیشت نابێت. پەروەردە و بارهێنانی سەربەخۆیشت نابێت. لەرەوە بەشی سەرەکیی ئەرکەکە دەکەوێتە ئەستۆی بنەماڵە،میدیا و ناوەندە سەربەخۆ فەرهەنگییەکان و دەتوانن لەسەر چارەسەرکردنی ئەم کێشەیە کاریگەر بن. قسە لەسەر هەر کامە لەم فەکتەرانەیش بە خۆی پێویستی بە توێژینەوەیەکی تایبەت هەیە. بەڵام ڕاستیت گەرەکە ئەستاکە هیچکام لەو فەکتەرانەیش دەوری سەرەکی خۆی نابینێت. بنەماڵە بەدەست خەمی نانەوە گیرۆدەیە. ناوەند و بنکە فەرهەنگییەکان بوونەتە مەکۆ بۆ تاقمێکی خودی و ئەوانی دی بە ناخودی لەقەڵەم دەدرێن. میدیایش بە خۆی چارەنووسی ڕوونە و بە فیتی ئەم لایەن و ئەو پارت هەڵدەسووڕێت و زۆر جار کۆپییەکی کوشندەی میدیای فارسی،تورکی و عەرەبییە و بگرە بەهاکانی ئەو جۆرە فەرهەنگانە کە دژ و تەنانەت دەگەڵ کولتووری کوردی ناتەبان،بە نێو فەرهەنگی کوردی دەگوێزنەوە کە بەڕاستی ئەمە زۆر هەژێنەرە و فەرهەنگ و کولتووری ڕەسەنی خۆت پەراوێز دەخەیت. پرسی بەرنامەسازیی لە نێو میدیای کوردیدا هەر مەپرسە و بە پلانی بێداد دەکات.

دیوێکی دی یان بە واتایەکی تر،ڕەهەندێکی دیکەی هەژاریی فەرهەنگی ڕووی لە بازرگانی کورد و کاسبکارانی ڕووبەری فەرهەنگییە.

زۆرینەی ساماندار و دەوڵەمەندە کوردەکان لە ساڵدا بەم بەنە و بەو بەنەی جیاوازەوە کە کەمتریش پێوەندی بە فەرهەنگ و کولتووری کوردییەوە هەیە، بە میلیۆنان خەرج دەکەن کە گەر سەدی یەکی ئەم دراوە لە پێناو گەشەپێدان و پێشخستنی فەرهەنگەکەی خۆدا دەکار بێنن،هەم خزمەت بەرانبەر کولتوورەکەیان دێتە ئەژمار و هەمیش وانەیەکی جوان بە نەوەی ئەستا دەگوێزنەوە کە تا چەندە گرینگە مرۆ ڕاژە و خزمەتی فەرهەنگەکەی خۆی بکات کە دواتر ناوێکی شیاویش لە مێژوودا بۆ خۆ تۆمار بکەن. بەڵام کوا جگە لە قازانج و بەرژەوەندییەکی بەرتەسکی کەسەکەی(تاکەکەسی)پرسی دی ئەوەندە بەهەند وەردەگیردرێت!

لە لایەکی دیکەوە،بە هەزاران کاسبکاری ڕووبەری فەرهەنگییت پێ شک دێت کە لەمێژە بازرگانی بە کولتووری کوردییەوە دەکەن،بەڵا بە جارێکیش بووە،دەرزییەک بەخۆدا بچەقێنن و بۆ لەمەوبەدوا ئەو سامانە زۆرەی لە ڕێی فەرهەنگی دەوڵەمەندی نەتەوەکەیانەوە دەستیان دەکەوێت،ڕێژەیەکی کەمی بخەنە خزمەت فەرهەنگی گەلەکەیان.

لایەنێکی دیکەی هەژارییەکە،ڕووی لە خودی تاکی کوردە کە هەرگیز وەک پێویست بەخۆدا ڕۆ ناچێت.

خۆزی هەر لە دەستکورتترین کەس تا بە داراترینمان کە لانیکەم هەر

چەند ساڵە و بۆ تازەکردنەوەی دەفر و دۆڵە و کەرەستەی ناوماڵ خەرج دەکەین،سەدی یەکیشی بۆ دەکارھێنانی لە پێناو بەرزکردنەوەی ئاستی وشیاریی کۆمەڵدا تەرخان بدەین کە یەک لەو ڕێگەیانەیش خەرجکردن لە پێناو بڵندکردنەوەی وریایی کولتوورییە.

چاو لە ھەژمار و تیراژی کەمی چاپی کتێبی نووسەر و ڕوونا کبیران بکە و ئەودیوی پرسەکە بخوێنەوە کە بە ھەزار ئەفسووسەوە زۆرینە تەنێ بە تەنیشت بەرھەمەکانیدا تێدەپەڕین و بۆ پاڵشتیکردنیش بووە ئاوڕێکی بەخێر لە کتێبەکانیان نادەینەوە و لانیکەم نابینە دنەدەرێک بۆ تێپەڕاندنی ژیانێکی نیوەئاسوودی ئەم توێژە پەرۆشەی فەرھەنگەکەمان بەڵام لە ئالییەکی دیکەوە،لە کاسبکارانی کتێب بنۆڕە کە لە خوانی ڕەنگاڵەیی سیما و کەسایەتییە ناودارەکانی کورد دەخۆنەوە و توانای بەبازاڕکردنیان لە ھێز و توانای بازرگانە بێعارەکانیش بانترە و کەسیش فززەی لە دەم نایەتە دەر. ئەم پرسە،دوو دیوی ھەرە تاڵمان دەخاتە بەرچاو کە بە لای نووسەری ئەم دێڕانەوە پەردە لە ڕوویەکی ئاشکرای ھەژاریی فەرھەنگی لە نێو کۆمەڵگەدا ھەڵدەداِتەوە.

ئەم بۆچوون و ڕوانینەی ڕوونا کبیر،شاعیر و نووسەری کورد،فەرھاد شاکەلی بەرانبەر پرسی ھەژاریی فەرھەنگی دەکەمە دواپ□یقی ئەم کورتەنووسینە کە لە کتێبی"کە بازنە و لاکێشەکان ھەڵدەوەشێنەوە"دا دەنووسێت:"بوارێکی دیکەی زۆر گرنگ ھەیە کە بەڕاستی من کەمجار قسەم لەسەر کردووە،چونکە دەزانم کەم کەس تێی دەگەن،مەبەستم ھەژاریی فەرھەنگی و ھەژاریی زانستییە. ئێمە پێویستمان بە شۆڕشێکی فەرھەنگییە؛شۆڕشێکی ڕاستەقینەی فەرھەنگی".(فەرھاد شاکەلی،لاپەڕەکانی 63-62-61)

کورد گوتەنی"بەدەستێک چەپڵە لێناودرێ"(خاڵ،ل113)، بۆیە ئەم شۆڕشەیش پێویستی بە ھەڵماڵینی باسکی ھیممەت و کارابوونی ھەر ھەموو جومگەکانی کۆمەڵ ھەیە و گەرەک ھەر یەکە و بە دڵسۆزانەترین شێوە ئەرکەکەی خۆی جێبەجێ بکات.

ژێدەر:

- زمانی گەردەلوول،خەونی شنەبا،فەرھاد شاکەلی،کۆمپانیای چاپ و پەخشی نووسەر،پرۆژەی تیشک،چاپی یەکەم،ساڵی 2008
- ئەو وشانەی دونیایان ھەژاند،حەمەسەعید حەسەن،ناوەندی ئاوێر،چاپی یەکەم،2020
- کە بازنە و لاکێشەکان ھەڵدەوەشێنەوە، فەرھاد شاکەلی، بڵاوکراوەی ئاراس،چاپی یەکەم،2010
- پەندی پێشینیان،شێخ محەممەد خاڵ،دەزگای چاپ و پەخشی

لە بەهێزی راستەکان و راسیستەکانی ئەوروپادا، دیپۆرتکردنەوەی پەنابەران، ئاماژەیە بە دەرکەوتنی نیوفاشیزم.. جەمال کۆشش

دوو دەیە دەبێت حزبە ڕاست و نیولیبراڵەکان کۆنزەرڤاتیڤ و نەتەوە کریستیانە جۆراوجۆرەکانیان و سەوزە لیبراڵەکان و ڕاسیستەکان بەشێوەی جۆراوجۆر، لە گۆشەی جیاوازە و بەدرووشمی جیاواز و ئاکتی جەماوەرییەوە، هەنگاوهەنگاو لە پەرلەمان و ستراکتوری (structure) دەوڵەتدا، هەر جارەی چەند بەندێک و پەرەگرافێک لە یاساکانی پەنابەری و کۆچ و بیانی هەموار دەکەنەوە و تەیدە پێدەکەنن. بەهێزبوونی ئەو لایەنانە لە پەرلەمانی نیشتمانی و پەرلەمانی ئەوروپا و دەوڵەت و لە کۆمەڵگاکانی ئەوروپا و ئەمەریکادا، بەرهەمی ئاڵۆگۆڕەکی ماددیی و پراتیکی سیاسیە. (لەم نوسینەدا بوار نییە ئەو ئاڵوگۆڕە بەسەر بارودۆخی ژیان و مافەکانی هاوڵاتیانیشدا لێبکۆڵینەوە، دەنا هەمان ڕێیە هەیە).
کێشەی مووچە لە کوردستان چ ئاڵۆزییەکی بێکۆتایی و چ سەرلێشواوییەکی دروستکراو و مانەوەی میدیایی پوچی لەهەڵچنراوە، مەسەلەی پەنابەران هەمان سەرکی (circus) لە ئەوروپا و کرێکارانی کۆچبەر لە ئەمەریکادا هەیە. پێشنیار و ڕێگا چارەسەری ڕاسیستانەی ئەم دەسیەیە ئەبێتە مایەی سەرکەوتنیان لە پەرلەمان و حکومەتەکانیاندا. ئەوانەی ئاگادار و سەودایان لەگەڵ ئەم پرسەدا هەیە، شایەدن کە لە ماوەی (٢٠) ساڵی ڕابردوودا، بە بەردەوامی یاساکانی پەنابەری، مافی پەنابەری سیاسی و ئینسانی و مافی مانەوە و مەرجەتی کارکردن و کاتیگۆرییەکانی، هاوڵاتی بوون و بیمە کۆمەڵایەتییەکان و فێربوونی زمان و پرسەی هاوسەرگیری و

یەکگرتنەوەی خێزان …هتد، توندتر و بەرتەسکتر کراونەتەوە.
لەگەڵ کەچی کرێکارانی ئەمەریکای لاتین (بەزۆری مەکسیکییەکان) بەتایبەت دوای ساڵانی حەفتاکان و هەشتاکان بە بازاڕی کار لە وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمەریکا، کە بەزۆری لە تەماتەچنین و لەکەچاککردن و خانوبەرەدا، کاریان دەکرد، ڕەوەندێکی تراژیدی دێتە نێو بازاڕی کارەوە. کرێی یەکجارکەم، کاری سەخت و درێژ، بێ بیمەی تەندروستی، بەقاچاخ ژیان و بێگرین کارت (Green Card). چەند کاتژمێرێک دوای دەستبەکاربونی (ترامپ)، واژەی لەسەرتوندکردنەوەی ڕێکارەکانی کۆچ و دیپۆرتکردنەوەی ملیۆنی و هەڵوەشانەوەی مافی ئەو کۆرپانەی کە لەسەر زەوی ئەمەریکا لەدایک دەبن بە پێڕەوموچەیەکی گەورەی پێش ئیمزا کرد. باری نائاسایی نیشتمانی ڕاگەیاند بە بەکارهێنانی لەشکر لە دژی کۆچکردوان و دیپۆرتکردنەویان (ئەمە گەورەترین دیپۆرتکردنەوە لە مێژوی ئەمەریکادا جێبەجێ دەکەین)١. (ملیۆن بەڵێی ملیۆنان، دەیانگەڕێنینەوە بۆ ئەو جێگایانەی کە لێوەی هاتوون). ئەم ڕاوشبگیرییە لە کێڵانەکان، کارگاکان و شوێنی کار، وە قوتابخانەکان و تەنانەت لە نەخۆشخانەکانیش دەگرێتەوە.٢. لە ئێستادا مەزندە دەکرێت (١٠-١١) ملیۆن کەس بن.
ئەو ڕێککەوتنەی کە سیاسەتێکی هاوبەشی پەنابەری لە نێوان (٢٧) دەوڵەتی یەکێتی ئەوروپادا بەدیهات لەسەرەتای ساڵی (٢٠٢٦) دا دەچێتە بواری جێبەجێکردنەوە. ئاژانسی فرۆنتێکس (Frontex)، دامەزراوەی یەکێتی ئەوروپا بۆ پاراستنی سنورەکان، لەماوەی ئەم دە ساڵەی کە دامەزراوە، بە بەردەوامی بە پێشکەوتوترین تەکنەلۆژیاکانی سەربازی و سیخوڕی و چاودێری گەشەی کردووە تا (١٠) هەزار کارمەندی جۆراوجۆر بەنیازن تا ساڵی (٢٠٢٧)، سێ قاتی بکەن و لە چوارچێوەی دیپۆرتکردنەوەی هاوبەشی یەکێتی ئەوروپادا بەگەڕ بخرێت. جگە لە سیمڕێژکردنی سنورەکان و مامەڵە لەگەڵ وڵاتانی تورکیا، تونس، لیبیا بۆ ڕێگەگرتن لە پەنابەران.٣.
تەماشای ساڵی (٢٠٢٤) بکەین، خاڵی وەرچەرخانەکە لە مێژووی سیاسەتی پەنابەری و کۆچدا. دەوڵەتی سوید کە بە ترادسیۆنی ئینسانی و بەخشندەیی شانازی دەکرد، ئێستا تەنانەت بیردەکرێتەوە لە لەسەندنەوەی شوناسی هاوڵاتی لەو کەسانەی پێشینەی کەچبەریان هەیە. ئەڵمانیا بە دیپۆرتکردنەوەی (٢٨) پەنابەری ئەفگانی (ئەفغانستانی) ڕێگای بۆ ئەوروپا تەختکرد. نەمسا و بەلجیکا دەستیان بەپێوەندی کردووە و نەمسا وەفدی ناردووە. ئەڵمانیا لەگەڵ عێراق لە مانگی ئایاری ساڵی پار (٢٠٢٤)دا بە تەواوی لێکتێگەیشتنیان ئیمزاکرد. یەکەم ڕۆژی ڕووخانی ئەسەد لە (٨-١٢-٢٠٢٤) تەواوی دەسیەکانی پەنابەرانی سوریا لە ئەوروپا سڕ (تەجمید)

کراون. ڕێککەوتنی نێوان بەریتانیا و عێراق لەسەر دیپۆرتکردنەوەی پەنابەران، ئاکامی هەمان ڕەوتی دژە پەنابەرییە.

بوارێکی گرنگی ڕێگریکردن لە کۆچی نایاسایی کە زۆرێک لە حزب و دەوڵەتە ڕاستڕەوەکان بە (هەڕەشە بۆ سەر ئاسایشی نەوخۆ) و (نائارامی و ترسی هاوڵاتیان)، بەهانەیان بەدەستەوە گرتووە، پەرەپێدانی دجیتاڵی و پێکەوەبەستنی ناوەندەکانی (نێوەندی زانیاری شێنگن-(Schengen Information System)، (سەنتەری زانیاری ڤیزە-Visa Information System) و (ئیۆرۆ دۆک- بانکی داتای پەنابەری)، و کۆکردنەوەیان لە یەک ناوەنددا. لە نۆڤەمبەری (٢٠٢٤)دا (گەشتی هاتن/دەرچون) دامەزراوە.

(هانا شتێل)، ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی ڕێکخراوی (سۆلیدارتی سانس فرۆنتێر- solidaire sans frontières)) کە تێزی دکتۆراکەی لەسەر (ئیۆرۆدۆک ئەسیل داتن بانک) بووە دەڵێت: (ئەوەی ئێستا پەنجەمۆری هەر دە پەنجەکە، ڕەگەز، بایۆمەتری دەموچاو، ناو و ناوی خێزانی و نازناو، ناوی لەدایک بوون و شوێن و ڕۆژی لەدایک بوون، هاونیشتمانی، جۆری شوناس و مێژووی بەسەرچوون، دۆکیومێنتی سەفەر و بەڵگەکانی ئەسڵیبونی و کۆپی و سکانکردنی ڕەنگاوڕەنگی، ئەمانە دەدرێن بەپێی ئەو دەوڵەتانەی کە ئەندامی ڕێکەوتنامەی (دەبلن)ن وە هەروەها دەکرێنەوە لە دەرچوون و دیپۆرتکردنەوە، ئایا ئەم کەسە بەتەواوی مافی پەنابەرییەکەی ڕەدکراوەتەوە؟، وە بەشێوەیەکی گشتی ئایا ئەم کەسە مەترسی هەیە بۆ سەر ئاسایشی نەوخۆ، ئەگەر گومانیان هەبێت جۆری توندوتیژییەکەی چینە، چەکی پێبووە، یان شتێک بیبەستێتەوە بە تاوانەکەوە، ئەگەر ئەوە بێت، هەموو ئەمانە لە (ئیۆرۆ دۆک-Eurodoc)ەکەدا جێگیر دەکرێت. هەموو ئەم زانیارییانە بەکراوەیی دەکەوێتە دەست بەرپرسیارانی وەزارەتی داد و نەوخۆ و پۆلیس و بەڕێوەبەرایەتی کۆچ، کە بە یەک کلک دەتوانن هەموو بەڵگە و زانیارییەکان ببینن و هەندێک یەکسەرە دەرگا لە پرۆسەی مافی پەنابەریان دادەخرێت. ٤.

(کامەلا هاریس) لە چاوپێکەوتنێکی تەلەفزیۆنیدا، ترامپی وەک فاشیست ناساند. پێموایە بەئیمزاکردنی لێسەندنەوەی مافی هاوڵاتی لە مناڵانێک کە هێشتا لەدایک نەبوون بەهۆی ڕەگەزنامەی دایبوبیانەوە، مافی ئەوەمان هەیە بە فاشیستی بناسێنین.

(جۆرجیا میلۆنی) نیوفاشیست، سەرۆک وەزیرانی ئیتالیا، کە (١٦) پەنابەری بۆ ئەلبانیا گواستەوە بۆ کەشتییەکی (٨٠) مەتری و بە(٦٠) کەس لە پارێزەر و پۆلیس و وەرگێڕی زمان و کەشتییەکەوە، بە تێچووی (٢٥٠) هەزار ئەرۆ. (٦٥٠) تا (٨٥٠) ملیۆن ئەرۆی بەماوەی (٥) ساڵ بۆ ئەو ئۆردوگایە تەرخانکردووە کە بۆ پەنابەرانی دیپۆرت کراوەیە.

پێگەیەک کە ڕاست و ڕاسیست و فاشیستەکان لە ئێستادا بەدەستیانهێناوە، دۆخێکی یەکجار سەخت بۆ پەنابەران و کۆچکردوان دەخوڵقێنن. زنجیرە ئەڵقەکانی پەنابەران نزیکدەبێتەوە لە دواین قۆناخەکانی. جۆرێک موستەحیلکردنی ڕێگایەکی سەلامەت و گەرەنتی، سنوری سیمڕێژکراو و چاودێرکراو و دجیتاڵکراو، مامەڵە لەگەڵ تورکیا و لیبیا و تونس، قەنتەراتدان و تەندەری سنورەکان، سیستەمی هاوبەشی سیاسەتی پەنابەری یەکێتی ئەوروپا، دروستکردنی ئۆردوگاکانی دەرەوەی سنوری یەکیتی ئەوروپا، (ئیۆرۆ دۆک-Eurodoc) و بەستنەوەی بەگرنگترین و تایبەتیترین بابەتە شەخسیەکانەوە، سیاسەتی هاوبەشی دیپۆرتکردنەوە و گریمانی بەکارهێنانی ئاژانسی فرۆنتێکس (Frontex)، ڕێککەوتن لەگەڵ دەوڵەتەکانی عێراق، ئەفگانستان، سوریا بۆ وەرگرتنەوەی پەنابەران.

بەرەی بەرەنگاری و دژی فاشیزم

نزیکەی یەک ملیۆن کەس ڕۆژی (٢-٢-٢٠٢٥) لە تەواوی ئەڵمانیا خۆپیشاندانیان کرد، تەنها لە بەرلین بە ئامادەیی(٢٥٠) هەزار کەس بە پێی وتەی ڕێکخەرانی خۆپیشاندانەکە، لەدژی مەترسی بەڕێککردنی یاسای دژە پەنابەری و دژی ڕاسیزم و حزبی ڕاستڕەوی توندڕەوی ئاڵتەناتیف بۆ ئەڵمانیا (ئا،ئیف، دێ-Alternative für Deutschland, AfD). ئەمە ئاسۆیەکی گەش و ئومێدی ڕووبەڕووبونەوەی شەقام و سەدای بزووتنەوەی دژی ڕاسیزم و دژی فاشیزمی بەرزکرد.

“ساڵانی داهاتوو، لەسەر چەپی نێونەتەوەییە خەبات بکات و ئیتر خەباتی کۆچکردوان وەک خەباتی چینایەتی دەرکپێبکات و ئەلتەرناتیفی ڕاستەقینە بۆ پێکەوە ژیانی هاوبەش دابمەزرێنێت”.٥.

تۆڕ و ناوەند و کۆمەڵەیەکی فراوان و هەندێکیان ئەوروپایین و هەندێکیان لە چەند وڵاتێکی ئەوروپادا چالاکی زۆر گرنگ و چارەنوسساز دەکەن بۆ ڕاوەستانەوە بەدژی ئەو ڕەفتارە فاشستیەی ڕاستەکانی ئەوروپا بەدژی پەنابەران. ڕێکخراوی (داڤەسەکی تر) یەک لەو ئایدیایانەی دەکۆڵییەوە، ئەو هەڵسوڕاوە نێونەتەوەیانەی کۆدەکردەوە و هاوپشتی نێونەتەوەیی پتەو دەکرد.

“دەوڵەتانی ئەوروپا بەڕێژەیەکی یەکجارکەم پەنابەرانی وەرگرتووە، بەڵام بەرپرسە لە سەداپەنجای ئەو پەنابەرانەی لە ڕێگادا مردوون و بەڕێژەیەکی یەکجار زۆریش هەکاری کۆچکردنیانە”.٦.

لە (٢٥-١-٢٠٢٤) لە گەڕەکی مانکە لە بەرلین بەهۆی گێتەبەردانی نیونازییەکانەوە، ژنێکی خەڵکی سوریا دایکی (٦) مناڵ بەهۆی زۆری سوتانەکەیەوە گیانی لەدەستدا. بەپێی بڵاوکردنەوەیەکی وەزارەتی نێوخۆیی ئەڵمانیا سالی (٢٠٢٣) لە دەرەوەی کەمپەکاندا داواکارانی پەنابەری (١٢٤٨) جار هێرشکراوەتە سەریان.لە سویسراش لەم ماوانەدا

د□سی□ی سوتاندنی (٤) تامیلی لە تەموزی (١٩٨٩)دا کە دوانیان مناڵی (١٠) و (١٢) ساڵی بوون، و بە ئەگەری زۆر لەلایەن باندێکی ڕاسیستیەوە ئەنجام دراوە و لە لایەن میدیاکانیشەوە پەنجەی گومان بۆ لێکۆڵینەوەی دەوڵەت درێژدەکرێت کە کەمتەرخەم بووە لە بەدواداچوونەکانیدا.لە ساڵی ١٩٨٨تا ١٩٩٣ ١٣کەس گیانیان لەدەست داوە لە لایەن ڕاسیستەکانەوە.(٧)

ئەم ماوەیە کە هەڵچونێک لە باڵادەستی توانای ڕاستەکاندا هەیە و پەنابەران دەکەنە بەهانەی هێرەشەکانیان، هەڵدانەوەی تاوانکارییەکانی فاشیستەکان بایەخی جددی هەیە. مێژووی نازی نابێت بەهیچ جۆرێک لە ئەڵمانیا و فاشیزم لە ئیتالیا دووبارە ببنەوە.

ئەگەر (فاشیزم ئامرازی تیرۆری سەرمایەی مالی) بوو وەک ئەنتەرناسیۆنالی کۆمۆنستی لەسەرەتای سییەکانی سەدەی ڕابردوو دەیناساند، ئێستاش دەتوانێت هەمان مانا بدات بەتایبەت کە سەرمایەی مالی و تەکنۆکۆنیاڵی لەسەرەوەی هەڕەمی دەسەڵاتێکی گەورەی بڕیاربەدەستی جیهانیدایە. هەروەک بیریار (ئیلچ بودریتاکس) بە دیاردەیەکی مێژوویی ئالوگۆر دەیناسیێنێ، بەڵام ئەوەش دەلێت (بەڵام ڕەگی فاشیزم لە ناوسروشتی بازاڕی کۆمەڵگای سەرمایەداری هەیە)، بۆ ئەم سەردەمەش هەمان بیریار دەنوسێت (سەدەمێکی فاشیستانەیە). سەردەمی (فاشیستەکردنی دەوڵەتەکانە). (ماکس هۆکایمەر) دەڵێت: (هەر کەسێک لەسەر سەرمایە نەیەوێت بدوێت، لەبارەی فاشیزمەوە باشترە بێدەنگی هەڵبژێرێت).٧.

بزوتنەوەی دژە فاشیزم، بەشێکە لەخەباتی ڕزگاریخوازانەی چینی کرێکار و هەربۆیە لەپێشەوە ڕێکخراوە کۆمۆنستیەکان و هەڵسوڕاوانی سۆشیالیست، لەنێویدا چالاکانە هەڵدەسوڕێن.

سەرەتای شوباتی ٢٠٢٥

Die Zeit.25.januar 2025 s42-Die Zeit30.januar2025 S13-1

3-bultten solidarat NR.4.December 2024

4-bultten solidarat Nr4.december 2024(sosf.ch)

5-Antony obst und Venessa E,thompson ,ak,S13

6-bullten NR4

7- das magazin Nr o4-18.januar 2025

8-woz-Nr48-28November.2024

دەبێ تێبگەن.. گۆران هەڵەبجەیی

حیزب ئامرازێكە بۆ گەشتن بەدەسەڵات وپاشان خزمەتكردنی خەڵك لەو ڕێگەوە،جاگەر حیزبێك ڕاستگۆبوو لەگەڵ خۆی و بەشێكی گرنگی ل□ بەرنامە حیزبیەكەی جێبەجێ كرد كە لەدەمی هەڵبژاردندا یاخود وەك دروشمی حیزبەكەی بەرزی كردوونەتەوە ، ئەوە حسابی حیزبێكی سەركەوتوو و خاوەن هەڵوێستی بۆدەكرێت.

ئەمجۆرە سیاسەت و حیزبایەتیە لە وڵاتە مۆدێرن و پێشكەوتوەكاندا بەتایبەتی ئەوانەی ڕەچاوی پرەنسیپە ستاندرو باوەكانی كاری حیزبی دەكەن و ڕێز لە ئەندام و جەماوەری دەنگدەر دەگرن تا ئاستێكی بەرز پ□ یڕەودەكرێت.

لێ لە سیستەمە تۆتالیتارو دواكەوتوەكاندا كارەكان بەجۆرێكی ترن، بەوەی حیزبەكانی دەسەڵات تاكە هەوڵ و تەقەلایان مانەوەیە لەدەسەڵات، ئیدی جێبەجێكردنی بەرنامەی ئینتخابی و بەڵێنی خزمەتكردن فلسێك ناهێنێت و پشتگوێی دەخەن.

گەر یەكێتی و پارتی بەنمونە بهێنمەوە ئەو ڕاستیەمان بۆدەردەكەوێت كە ئەم دووحیزبە لە ماوی [٣٤] ساڵی حكومڕانیاندا لەگەڵ بەردەستبوونی ئەو گشت پارەیە كە لەچەندین سەرچاوەوە دەستیان كەوتووە كەچی نەیانتوانیوە یاخود ڕوونتر بڵێم نەیانویستوە خزمەتی خەڵكی پێبكەن ،گەر تاڕادەیەكی كەمیش بێت هەوڵبدەن هاوڵاتیان لەخۆیان ڕازی بكەن.

لەبری ئەوە هەردووحیزب ئیمپراتۆریەتی سامان كۆكردنەوەیان دامەزراند،مافیا ئاسا كەوتنە بەتاڵانبردنی هەرچی سامان و سەرچاوەی ئابووری كوردستان هەیە ،لەبەرامبەردا سیاسەت و حیزب و خەڵك و وڵات و بەرژەوەندی نیشتمان، هەموو ئەمانەیان خستە سندوقێكەوەو قفڵێكی گەورەیان لێداو كلیلەكەیان فڕێدایە بەنداوی دوكانەوە.

بەهۆی ئەوەی ئەم دووحیزبە ئامانجیان كۆكردنەوەی پارەیە ،جا لەو پێناوەدا هەموو ڕێگایەكی نایاسایی و ناشەرعی و نائەخلاقی دەگرنەبەر، باگەر دزینی پارووی دەمی منداڵە هەژارەكانیش بێت.بوار نەماوە دزی تێدانەكەن،شوێن نەماوە گەندەڵی تێدا نەكەن، پێگەیەكی ئابووری نەماوە دەستی بۆنەبەن ، كۆنترۆڵی سەرجەم كایە ئابوریەكانیان كردوە، لەو شوێنانەوە بەردەوام پارەیان بۆدێت و بەمەش خەرمانی پارەدزراوەكان تابێت بەرزتردەبێتەوە.

سەیرلەوەدایە ڕۆژبەڕۆژ تۆڕە ئابووریەكانیان فراوانتر دەبێت بەوەی بەردەوام پێگە و سەرچاوەی نوێ دەدۆزنەوە بۆ دزی و سەندنی باج و

سەرانە.دوکاندار هەیە هەشت نە جۆر باج دەدات بە ئەوەی سەری لەدەرکات کە هی چین.
کارگەیشتوەتە ئەوەی دەست بە تاکەسەرچاوەی بژێوی مووچەخۆران و خانەنشینان ببەن.
ئەوە بە چەندین ساڵە دەچێت مووچەخۆرانی هەرێم مووچەیەکیان بە تەک و پەکی وەرنەگرتوە،دەسەڵات چەندین مووووچە قەرزداری مووچەخۆرانە.لەکاتی چاوەڕێی وەرگرتنی مووچەدا بەتایبەتی خانەنشینان سوکایەتیان پێدەکرێت لەحەسرەتدا لێیان دەمرێت ،کەچی دەسەڵاتداران مێشەک میوانیان نیە. لەهەر وڵاتەکی دیکە ئەوە ڕوویبدایە ،بەتایبەتی لەو وڵاتانەی کەرامەتی هاووڵاتیان پارێزراوە،دەسەڵات و حکومەتی دووچاری قەیرانی ئەخلاقی دەکرد و حکومەتی پێدەڕوخا.
ئەم مافیانە خۆیان کوڕو کوڕەزاکانیان شاهانەدەژین وخاوەنی ملیارات دەلارن ،کەچی پێیان قەلسە و سەختە بەیان گەر مووچەخۆران داوای مافی خۆیان بکەن .هیچ باکیان بەژیانی سەختی خەڵک نیە کە بە چ کوولەمەرگیەک دەژی .لە بەدبەختیدا خەڵکی باشوور ڕووبەڕووی دووحیزبی ویژدان مردوو بوونەتەوە کە ژیانی خەڵک لەوە سەختتریش بێت باکیان پێ نیە و هەرگیز کێشەی ئەوان نەبووەو ونیە..
لەم ڕوانگەوە گەشتوومەتە ئەو قەناعەتەی گەر هەموو مامۆستایانی مانگرتوو گیان لەدەست بدەن ،سەرۆکی حکومەت و جێگرەکەی بە خەیاڵیاندا نایەت ،چونکە ئەوەی بەلای ئەوانەوە گرنگە بەردەوامی ماشێنی پەیداکردنی پارەیە لەکارکردن.
یەکێتی و پارتی لەمێژە لە وەهم و خەیاڵدا دەژین، وا تێگەشتوون تاستەم وچەسانەوە و برسیکردن و ناعەدالەتی لەسەر خەڵک زیاتر بێت ،ئەوان باشتر و زیاتر پێگەی خۆیان بەهێزتر دەکەن . بەڵام دەبێ تێبگەن هەر ئەم وهمە دەبێتە لاوازبوون و لەدەستدانی دەسەڵاتیان . دەبێ تێبگەن پارێزگاری لە دەسەڵات بە چەکداری دەمامکدارو شەقووەشەن و کەسانی مشەخۆرو بندیوارو هیچ و پووچ و ستەمکاری ناکرێت. لەوە دەنیام دوور یا نزیک ،ئیمڕۆ یا سبەی خەڵکی کوردستان لەوە زیاتر ستەمکاریتان قەبوڵناکەن،دەبێ تێبگەن کە ڕۆژێک دێت دەکەونە بەر نەفرەت و بێزاری خەڵک. دەبێ تێبگەن کە تووڕەیی خەڵک لە شکاندنی[قەڵای دێگەڵە] و ڕێکردن بەرەو هەولێر لەلایەن هەوادارانی مانگرتوانەوە بەرجەستەبوو کە ئاماژەیە بە هێزی جەماوەرو شکستی هێزی پارتی.

پلانی کۆتایی حەشدی شەعبی و ئایندەی عێراق.. عوسمانی حاجی مارف

لەوکاتەوەی گوشارەکانی ئەمریکا بۆ هەڵوەشاندنەوەی هێزەکانی حەشدی شەعبی لە عێراق زیادیکردووە، بۆتە فشارێک لەسەر سەرکردەکانی حەشد و تیاماون و نازانن چ بڕیارێک بدەن. ئەوە باش دەزانن کە بە هەڵوەشاندنەوەیان یان یەکگرتنیان لە سوپای عێراقدا، کۆتایی ئەو پێگەیەیەی ئێستایانە کە لە حکومەتی عێراقدا هەیانە. ئەوەی دەبینرێت سەرکردەکانی چەکدارە شیعەکانی سەر بە ئێران لێدوانەکانیان لە میدیا ناوخۆییەکانی عێراقدا چڕتر کردووە و جەخت لەوەدەکەنەوە کە هەرگیز چەکەکانیان دانانێن!.

شایانی باسە محەمەد شیعە سودانی، چووەتە دانوستان لەگەڵ سەرۆکی کوتلە چەکدارە شیعەکان، سەبارەت بە چارەسەرکردنی پرسی هەڵوەشاندنەوەیان. لەم بارەیەوە زیاتر خەریکە شەڕێک لەسەر پۆستی سەرۆکی دەسەڵاتی حەشدی شەعبی بەڕێوەدەچێت.

سەرکردەیەکی بزووتنەوەی حزبوڵڵای نوجەبا دەڵێت، ئەمە چەکەکانمان دانانێین. مەگەر فەرمانی ڕاستەوخۆ و ئاشکرای دەسەڵاتی ئاینی"عەلی سیستانی"، داوامان لێبکات ئەوکاتە ناچاردەبین ئەو کارە ئەنجام بدەین. بە وتەی سەرکردەیەکیش لە چوارچێوەی هەماهەنگی شیعە، ئەوە بەیان دەکات کە ڕێککەوتنێک لە ئارادایە کە بچنەناو گفتوگۆوە لەگەڵ حکومەتی عێراقدا، بەتایبەتی دوای ئەوەی ئیدارەی دۆناڵد ترەمپ هەڕەشەی کردوە کە شەڕی ئابووری و سزا بەسەر بەغدادا دەسەپێنێت.

ئەو کوتلانەی کە ڕەتیدەکەنەوە چەکەکانیان دابنێن یان تێکەڵ ببن لەگەڵ سوپای فەرمی عێراقدا، بە "فراکسیۆنە یاخیبووەکان" ناودەبرێن و ئەم کوتلانە لەخۆدەگرێت: "لیواکانی سەید شوهەدا، لیواکانی حزبولڵای عێراق، بزوتنەوەی حزبولڵای نوجەبا"

لەلایەن سەرکردەیەکی لیواکانی حزبوڵای عێراقەوە جەخت لەسەر ئەوە کراوە کە دەستبەرداری چەکەکانیان نابن، تا ڕێککەوتن لەسەر مەرجەکان دەکرێت، بەبێئەوەی وردەکارییەکانی مەرجەکانیان بخەنەڕوو، لەکاتێکدا سەرچاوەکانی تر ئەوەی ڕایانگەیاندووە کە مەرجەکان

پەیوەستن بە پەستە باڵاکانی هێزەکانی حەشدی شەعبی، لەنێویاندا سەرکایەتی هێزەکان، کە چیان بەسەردێت.
لەوکاتەی هەڕەشەکانی ئیدارەی ترەمپ بۆ سەر عێراق زیادی کردووە، پەیوەندی بەغدا لەگەڵ واشنتۆن زۆر خراپ بووە، لەهەمانکاتدا هێزە شیعەکان مەترسی ئەوەیان هەیە کە ترەمپ هەمان ڕێوشوێنی تیرۆرکردنی ئەبومەهدی موهەندیس و قاسم سولەیمانی بگرێتە بەر لەدژیان.
بەگوێرەی سەرچاوە عێراقییەکان، تائێستا هیچ چارەسەرێکی عەمەلی و کۆتایی و یەکلاکەرەوە سەبارەت بە پرسی فراکسیۆنە چەکدارەکان، لە دانوستانیان لەگەڵ حکومەتی عێراقدا نەگەیشتۆتە ئەنجامێک و بڕیارێکی دیاریکراو. سەرۆکی چوارچێوەی هەماهەنگی شیعە دەڵێت، “ناکرێت قەیرانی کوتلە چەکدارەکان لە شەوێکدا چارەسەر بکرێن، پرسەکە زۆر ئاڵۆزە، حکومەتی عێراقیش نایەوێت بچێتە ناو ململانێ لەگەڵ ئەو فراکسیۆنانەوە، بەڵام لانیکەم دەیانەوێت دۆخەکە هێور کەنەوە تا هیچ ڕێوشوێنێکی سزایی لەلایەن ترەمپەوە نەگیرێتە بەر.”
جگە لە چارەسەرنەکردنی قەیرانی کوتلە چەکدارەکان، لەلایەکی تریشەوە، قەیرانی سەرکردایەتی دەسەڵاتی حەشدی شەعبی سەریهەڵداوە، لەناو چوارچێوەی هەماهەنگیدا هەوڵ هەیە بۆ گۆڕینی فالح فەیاض سەرۆکی دەستەی حەشدی شەعبی، کە ماوەی ١٠ ساڵە پۆستی بەرپرسی حەشدی شەعبی بەدەستەوەیە.
سەرچاوەیەکی سیاسی لە چوارچێوەی هەماهەنگییەوە، نوری مالیکی تۆمەتبار دەکات بەوەی کە بەتوندی لە پشت هەوڵی گۆڕینی فالح فەیاضەوەیە، بەهۆی تووڕەیی ئەوەی کە فەیاض لە هەوڵی دروستکردنی هاوپەیمانییەکی سیاسییە کە پشتگیرییە لە محەمەدسودانی. هەروەها ئەو سەرچاوەیە جەخت لەسەر ئەوەش دەکات کەهێزەکانی چوارچێوەی هەماهەنگی بەسەر دوو تیم دابەش بوون سەبارەت به فالح فەیاض، تیمێک که نوری مالیکی و قەیس خەزعەلی لەخۆ دەگرێت، پاڵپشتی له لادانی فەیاض دەکەن، تیمەکەی تریش کە دەیانەوێت فەیاض بەردەوام بێت، سودانی سەرکایەتی دەکات!
شایانی باسە، قەیس خەزعەلی، سەرۆکی عەسائیب ئەهلی حەق، سەرەڕای پشتیوانی بۆ سودانی، لەمێژە فشار دەخاتە سەر فالح فەیاض بۆ وازهێنان لەسەرکایەتی حەشی شەعبی، بۆ ئەوەی فراکسیۆنەکەی خۆی پۆستی سەرۆکی هێزەکانی حەشدی شەعبی کۆنترۆڵ بکات. لەلایەکی ترەوە ئەو تیمەی پشتیوانی لە لادانی فالح فەیاض دەکەن، دەڵێن ئەم گۆڕانکارییە پەیوەستە بە وەڵام بە فشارەکانی ئەمریکا، کە داوای داڕشتنەوەی هێزەکانی حەشدی شەعبی دەکەن.
هەروەها سەرچاوەکانی چوارچێوەی هەماهەنگی ئەوەشیان ئاشکرا کردوە کە ئەبو فەداک محەمەداوی فەرماندەی لیواکانی حزبوڵای عێراقی کە

پۆستی سەرۆکی ئەرکانی دەسەڵاتی جموجۆڵی جەماوەری هەیە، دەیەوێت فالح فەیاض لەناوببات و پۆستەکەی بەدەستبهێنێت. بەڵام نوری مالیکی دانانی ئەبوفەداک محەمەداوی لەجیاتی فالح فەیاض قەبوڵ ناکات، بەوپێیەی سەرکردەکانی چوارچێوەی هەماهەنگی لەئێستادا دەیانەوێت نفوزی ئێران بەدور بگرن لەناو دەسەڵاتی حەشدی شەعبیدا، ئەمەش وەک بەشێک لە هەوڵی دورکەوتنەوەیە لەو ڕێوشوێنانەی کە ڕەنگە ئیدارەی ترەمپ لە دژی ئەوان بیگرێتە بەر.
سەبارەت بە چارەنووسی فالح فەیاض، پێشبینی ئەوە دەکرێت دەست لەکارکێشانەوەی خۆی پێشکەش بکات، چونکە بەگشتی سەرکردەکانی چوارچێوەی هەماهەنگی، دەیانەوێت بڕیارەکە جێبەجێی بکەن، بەڵام ئەمەش دەرگای ململانێ دەکاتەوە لەسەر پێگەی فەیاض لە نێوان کوتلە چەکدارەکاندا، بۆیە ئەنجامی ئەم بڕیارە تائێستا دیار نیە!
ئەوەی لە دۆخی ئێستای کێشەکانی ناو فراکسیۆنەکانی حکومەتی عێراق بەرچاودەکەوێت، بەتایبەتی دەربارەی هەڵوەشاندنەوەی حەشدی شەعبی، دانوسانەکان و ڕێکەوتن لەسەریان ئاسان نیە، بەوپێیەی فراکسیۆنەکان بەو مەرجە پابەند دەبن بە دانانی چەکەکانیان، کە لەبەرامبەریدا ئیمتیازێکی زۆر بەدەست بهێنن لە دەسەڵاتی سیاسیدا، داوایانکردوە بگۆڕدرێن بۆ کوتلەی سیاسی و بەدەستهێنانی پۆستی گرنگ و هەستیار لەناو حکومەتدا، کە زۆربەیان پەیوەندیان بە خزمەتگوزاریە ئەمنیەکان و بەرەنگاربونەوەی تیرۆرەوە هەیە. بەدیهێنانی ئەو داواکاریانە بۆ حکومەتی عێراق زۆر قورسە، بەتایبەتی ئەم پۆستانە بەسەر پارتە سیاسیەکاندا دابەش کراون.
لەهەمانکاتدا لەباری عەمەلیەوە ئەوەش ناگونجێت بۆ هەر فراکسیۆنیک کە سەرکردەکانیان بەوە بگەن بڕیاری دانانی چەکی هێزەکەی قبوڵ بکات یاخود لەناو سوپای عێراقدا بتوێنەوە و سەرکردەکانیان بڕۆنە ماڵەوە دانیشن. بۆیە حکومەتی عێراق لەبەرامبەر دەورانێکی ناکۆک و سەختدایە لە پەیوەند بە چارەسەری ئەم کێشەیەوە.
لەڕاستیدا ئەنجامدانی کارێکی لەو چەشنە دەبێتە مایەی لاوازیی پێکهاتەی حکومەتی ئێستای عێراق، کە پێکهاتەیەکە لە چەند هێزێکی میلیشیا. لەهەمانکاتدا ئەوەش جێگای پرسیارە کە کاریگەری لەسەر پاراستنی مانەوەی سەرۆک وەزیران بە محەمەد سودانی دادەنێت لە ئێستاو لە هەڵبژاردنەکانی مانگی دوانزەی ئەمساڵدا.
بەگشتی ئەو ئاڵوگۆرانەی لە ناوچەکەدا بەدوای روخانی ئەسەد پێشهاتووە، هاوکێشەی سیاسی، بەدوای چەندینساڵ لەهەوڵی بەرجەستەکردنەوەی دەسەڵاتی شیعەگەرا و فراوانکردنی نفوزی ئێران، بەجۆرێک گۆڕدراوەو بەزیانی ئێران و حکومەتی عێراقە، کە حکومەتی عێراق کەوتۆتە بەردەم پاشەکشەیەک پێویستی بەوە دەبێت خۆی لەگەڵ

ئاڵوگۆڕەکانی ئێستای ناوچەکە بگونجێنێت، گەر بتوانێت، چونکە نەگونجاندن، دەسەڵاتی سیاسی چوارچێوەی هەماهەنگی بەرەوڕووی کۆتاییهاتن دەکاتەوە.
هەر لەم دۆخ و ئاڵوگۆڕەدایە کە حکومەتی عێراق لەژێر فشاردایە، بارزانی و پارتی ڕێڕەوی مامەڵەیان لە بەرامبەر حکومەتی بەغدادا خستەتە سەر سکەی فشارهێنان لەسەر حکومەتی عێراق، دەربارەی هەناردەکردنی نەوت و بودجەو بڕیارەکانی دادگای باڵای فیدراڵی و یاریکردن بە موچەو گوزەرانی فەرمانبەران و خانەنشینان.
لەکاتێکدا هەر لەسەرەتای دامەزراندنی حەشدی شەعبی و گوندەیی دەسەڵاتی شیعەکان، کارەسات بووە بۆ ژیانی ئینسانی و هاوچەرخی دانیشتوانی عێراق، لەهەمانکاتدا هەڵوەشانەوەشیان لە ڕێڕەوی ململانێ و شەڕی ئێستای کۆنەپەرستانەی نێوان لایەنە ئیسلامی و نەتەوەپەرستی و پێکهێنانی عێراقێکی فیدراڵیدا و لە دۆخە ئاڵوگۆڕەکانی ئێستای ناوچەکەدا بەردەوامی تراژیدیاو کارەساتەکانە لە چوارچێوەو شێوازی تردا.
ئەم دۆخەی ئێستا عێراق لەبەردەم دەورانێکی ڕاگوزەردایە، بەتایبەتی لە میانەی توندبونەوەی ململانێ ئیسرائیل و ئەمریکاو ئێراندا، ئەگەری پێشهاتنی ئاڵوگۆڕی ترو کارەسات و تراجیدیایە بۆ ژیان و ئایندەی دانیشتوان، بۆیە عێراق لە هەموو کات زیاتر پێویستی بە هەڵسانەوەی ئەو خرۆشانە جەماوەرییەیە کە لە ئۆکتبەری ٢٠١٨دا حکومەتی عێراقی لەرزاند، هەڵسانەوەیەکی ڕێکخراوتر و فراوانتر بە ئاسۆ و ئامانجێکی ڕۆشن، کە ئاراستەکەی کۆتاییهێنان بێت بە پێکهاتەی حکومەتی بەشبەشێنەی هێزە قەومی و ئیسلامی و تائیفیە میلیشیاکان، هەوەدان بۆ پێکهێنانی حکومەتێک کە بەدوورو دەخالەتی ڕاستەوخۆی خەڵک لە دەسەڵاتی سیاسیدا جێکەوێت، بەرەو ڕێڕەوی بەرجەستەکردنەوەی هاووڵاتیبون و ئازادی و یەکسانی هەنگاو بنێت.

پیاوە بەددەکانی پارتی.. گەران

هەڵ□ بج□ یی

دانانی کەسانی لێهاتوو شارەزا پرۆفیشیناڵ و خۆشەویست و
قەبوڵکراوی خەڵک، یەکێکە لە پرەنسیپەکانی دەسەڵات و حکومەتە
سەرکەوتووەکان ، بەتایبەتی گەر قسەلەسەر پۆستە هەستیارەکان وەک
وەزیر، پارێزگار، قایمقام ،وتەبێژ، ڕاوێژکاربێت ،چونکە ئەمانە ڕووی
دیاری دەسەڵاتن و بەرکەوتنی بەردەوامیان لەتەک خەڵک و میدیاو
کەسانی بێگانە هەیە. کارەسات لەوەدایە یەکێتی و پارتی وەک چۆن
دەسەڵات□ت□کەیان شلۆق و گەندەڵە، هاوکات دوورن لە نمونەی دەسەڵاتی
مۆدێرن .

دیارە دەسەڵاتی خراپ و شکستخواردوو تەنها لە پلان و سیاسەت و
بڕیاری کەسانی یەکەمدا قەتیس ناخوات بەڵکو شتێکی سرووشتیە کە
شۆرببێتەوە بۆ خوارەو ە و پۆستەکانی دیکەش بگرێتەوە ،لەئاکامدا
دەبنە ئاوێنەی دەسەڵاتە فاشیلەکە.

لەودەمەوەی ئەم دوو حیزبە کۆنترۆڵی سەرجەم کایەکانی کۆمەڵگاو
دەسەڵاتیان کردوە ،دیق□ت□م داوە بەدەگمەن کەسانی بەموراڵ و
شارەزاو خاوەن ئەتەکێتیان لەپۆستە گرنگ و هەستیارەکاندا داناوە،
سەرجەم یا زۆرینەیان کەسانی{نەخوێنەوار} نەشارەزا لە
بوارەکانیاندا،خاوەن زمانی زبرو بێ ئەتەکیەتن.

سێ نمونەی زیندوو لەبەردەستدان کە ئەوانیش پێشەوا
هەورامانی{وتەبێژی حکومەت و ئومێد خۆشناو{پارێزگاری هەولێر}
وکیفاح مەحمود {ڕاوێژکاری} مەسعود بارزانی.

لە هەموو دیرۆکی پارتیدا کەسم نەدیت هێندەی ئەم سیانە بێ
شەخسیەت، بێ ئەتەکیەت، نەشارەزا لە کارەکانیاندا،خاوەن زمانی
بازاڕی دوور لە عورفی دیبلۆماسی. .

دوێنێ مامۆستایان ،مووچەخۆران، پشتیوانانی مامۆستایانی مانگرتووی
سلیمانی، ئەمانە بەرەو هەولێر بەڕێکەوتن تا داواکاریەکانی
مانگرتوان بگەیەننە نوێنەرایەتی نەتەوە یەکگرتوەکان ،ئەوەبوو
پارتی لەپشتی دێگەڵە بەزەبری هێز ڕێگەی لێیان گرت و نەیانتوانی
بەرەو هەولێر بڕۆن.

ئەمە بەشێکی کێشەکەیەو سرووشتی پارتی ناسراوە کە بەهیچ جۆرێک
ڕێگە بەوجۆرە چالاکیان□ نادات ، بەتایبەتی دەرکەوت کە ژمارەی
ڕێکەران زۆربوون .

کێشەو سکەنداڵە مەزنەکە لە قسەکانی ئومێد خۆشناو و کیفاح
مەحمووددا یە. کیفاح ئەو مرۆڤانەی بە{ڤایرۆس} شوبهاندبوو . ئەم
پێناسەیە زۆر زۆر دوورە لە ئەخلاق و گوزارشتی کەسێک خۆی بە

ڕۆشنبیر بزانێت وبەردەوام میوانی میدیا عەرەبیەکان بێت. چۆن ڕوويدێت لەمەودوا بەخۆی بڵێت ڕوناکبیر؟
ئومێدیش گووتبووی [ئەو میوانانە ڕەزا قورسن و وەریان ناگرین].ئەم قسەبازاڕیەی نەک هەر مانگرتوان و ڕێپێوانانی تووڕە کرد ، بەڵکو ملیۆنان کوردی لەناوەو دەرەوەی کوردستانی هێنایە قسە.ئومێد خۆشناو بەم قسەبازاڕیەی هەندێک لە بەرپرسانی پارتیشی ڕووگیرکرد ، بۆیە هەوڵیان دا فەزاحەتەکەی ڕاست بکەنەوە ،بەوەی گوایە ئەو قسانە تەنها گوزارشتت لەخودی خۆی دەکات. گەر پارتی ئەم خۆشناوە لەپۆستە کەی دوورنەخاتەوە ئەوە شەرمەزاری زیاتر بۆ پارتی دەهێنێت.
هەر پەیوەست بە ئومێد خۆشناو□و د□مەوێت ئاماژە بەدووخاڵ بکەم ،یەکەم ئەو پارێزگاری هەولێرە، واتە هەرچی قەزاو ناحیەو گوندە دەکەونە ژێر قەڵەمڕەوی پارێزگاری هەولێرەوە. بەڵام هەر کارێک پەیوەندی بە باژێڕی هەولیرەوە هەبێت وەک[باژێڕ] ئەوە دەکەوێتە ژێر دەسەڵاتی [قایمقامەوە] نەک پارێزگار.ئەمە لە هەموو دونیادا وایە،پێم وابێت ئەم پرەنسیپە تەنها لەپارێزگای هەڵەبجە جێبەجێ کراوە.
وای بۆدەچم کەسیان، واتە [قایمقام و پارێزگار]سنووری کار و دەسەڵاتی خۆیان نازانن ،یاخود پێدەچێت کە ئومێد تەجاوزی دەسەڵاتەکانی خۆی کردبێت و لەبەشی قایمقامیش بخوات ،ئەمەش تەنها بەمەبەستی خۆدەرخستن.
دووەم ئەم کابرایە خۆی فڕێدەداتە هەندێک شوێن و هەڵوێستەوە کە لە ئاکامدا خۆی پێ سووک و ڕسوابووە ،ئەمانەش چەند نموونەیەکن: بەخشینەوەی خەیار ،کە لەوکاتەوە ناوی {ئومێدخەیار} بڕاوە بەسەریدا.پێشوازیکردن لە ئارین کوڕی مەسروور ،کە دەزانین ئەم گەنجە هیج پۆستێکی حیزبی و حکومی نیە،ئەوە بوو لەلایەن حیمایەکانی ئارینەوە سوکایەتی پێکراو کەوتە بەر پاڵ.دواشت کەوتنەدوای مەسرور لەکاتی بینینی بەرپرسێکی بێگانەدا ،لەوێشدا حیمایەکانی مەسروور ڕێگریان لێکرد و بەچاوی میدیاکانەوە سوکایەتیان پێ کرد.بەڵام دیارە ئەم ئومێدە وانە وەرناگرێت ،بۆیە بەدووری نازانم لەئایدەدا دووبارەیان بکاتەوە.
سەبارەت بە پێشەوا هەورامانیش شتێکی لە ئومێد کەمترە ، جا بۆئەوەی ئەم باسە درێژ نەبێت ئەو هەڵدەگرم بۆ دەرفەتێکی گونجاو.

عەشق بە مەرگ ناوەستێ.. شیعری شاهۆ حوسێنی

لەسەر کوورسیلە کۆنە دارەکە دانیشتبووم
لەبن دارچنارە بەرزەکە
نسێی باوەشێنی دەکردم
قاوەکەم هێشتا هەڵمی لێ دەهات
جانتاکەم هەر بەکۆڵەوە
بوونەوەرێکی دەمووچاو داپۆشراوی ڕەشپۆش
لە جنۆکە و شەیتان و عیزارئیل دەچوو
دەورەی ئەدام
نازانم تەماحی لەچیم کردبوو
لەشم بەتاڵ بوو لەڕووحم
ڕووحم زۆر دەمێک بوو یاخی ببوو
جار و بارە لەشەقامێ
پەسێوی دیوارێ
یان لە گوێسوانەی سەربانێ
لەسەر لیواری کۆڵانی
دەمدیت و دەمگڕاندەوە بۆ ماڵ
بەڵام ئێستا زۆر دەمێ بوو
هەواڵێکم هەر لێ نەبوو
نەمدەزانی هەڵوەدای کام کۆڵان
سەربان
دەوران
یان چاوانە
بزر ببوو
سەری خۆی هەڵگرتبوو
ڕۆیشتبوو
لای خۆم گوتم
تەماحی لە جانتاکەم کردوە
بەبزوە جانتام هەڵڕشت
چەپێکێ عەشق و

دوو سێ دەسک بزەی تەڕ و
فینجانێک ماچی لیوی دەدار و
سێ چوار دەنک ئاخی شیرین
چەمەرەکی لەسەری نا و
وەکوو دووکەڵ
بە کۆڵاندا
دوور دەبۆوە و
کاڵ دەبۆوە
ڕەشپۆشە ناشیرینەکە

شاهۆ حوسەینی

ڕۆژی جیهانی دژ بە چەکدارکردنی منداڵان

12ی فیبریوەری ڕۆژی جیهانی دژ بە چەکدارکردنی منداڵانە، هەموو مرۆڤێك بە پێی یاسای مرۆیی جیهانی مافی خۆیەتی تەمەنی منداڵی لە دەرەوەی شەڕو ترس بەڕێتە سەر بە خوێندن و یاری و نازی دایك و باوکییەوە.

کۆمەڵگای مرۆقایەتی تێدەکۆشێت هەموو ئەوانەی تەمەنیان لە خوار 18 ساڵە، چەك نەکرێتە شانیان و لە ململانێی چەکدارییەکان چ دەوڵەتی و چ ناوخۆیی بەشدارییان پێ نەکرێت و ژیان و ئاسایشیان پارێزراو بێت.

ئێستا لە جیهاندا دەیان هەزار منداڵی کەمتر لە 18 ساڵ چەکدارکراون و لە ململانێ چەکدارییەکان بەکار دەهێنرێن لە ولاتانی ئەفریقیاو ئاسیا، عێراقیش یەکێکە لەو وڵاتانە لە لایەن داعشەوە منداڵان لە کاروباری سەربازی بە بەربڵاوی بەکار هێنراوە، کە تا ئیستا چارەنووسی هەزاران منداڵی ئێزیدی نادیارە لە ساڵی 2014 ەوە، بەشێکیان لە کردارە چەکدارییەکان بەشدارییان پێدەکرێت، تا کاری خۆ کوژی.

نەتەوە یەکگرتووەکان لە ساڵی ٢٠٢٠دا بە گشتی ٢٦ هەزار و ٤٢٥ پێشێلکاری بەرامبەر منداڵان لە بارودۆخی ناکۆکی و ململانێی

چەکداری لە سەرانسەری جیهان پشتڕاستکردوەوە, واتە ڕۆژانە ٧٢ سەرپێچی یان لە هەر کاتژمێرێکدا سێ سەرپێچی.
دادگای تاوانی نێودەوڵەتی سزای قورسی دیاریکردووە بۆ ئەو کەس و لایەنانەی منداڵان چەکدار دەکەن و لە ململانێ چەکدارییەکان بەکاریان دەهێنن, یاخود ئازاریان دەدەن یان وەك داعش دەیان ڕفێنن, چەکدارکردنی منداڵانی کەمتر لە 15 ساڵ بە پێی پەیمانامەی ڕۆما وەك تاوانی جەنگ سەیر دەکرێت.
دادگای تاوانە نێودەوڵەتییەکان سزای توندی بەسەر ئەو کەسانەدا سەپاندووە کە منداڵان چەکدار دەکەن و لە شەڕە چەکدارییەکان بەکاریان دەهێنن، یان ئەشکەنجەیان دەدەن یاخود دەیانڕفێنن.
ڕێککەوتنامەی (ئۆپاك) کە لە مانگی ئایاری ٢٠٠٠ پەسەندکرا، لە لایەن ١٧٢ وڵاتەوە پەسەند کراوە، کە هەموویان بەڵێنیان داوە کە هیچ کەسێك لە خوار تەمەنی ١٨ ساڵییەوە وەرنەگرن لە هێزە چەکدارەکان .
تا ساڵی ٢٠٢٢ نەتەوە یەکگرتووەکان پشتڕاستی کردەوە کە نۆ هێزی چەکداری دەوڵەتی منداڵان لە شەڕەکاندا بەکاردەهێنن: کۆماری ئەفریقای ناوەڕاست، کۆماری کۆنگۆی دیموکراتی، مالی، سۆماڵ و باشووری سودان , فەلەستین و سوریا و یەمەن ,ئەفغانستان, میانمار, بە پێی هەواڵەکان ئێستا لە سودانیش منداڵان لە کردەی سەربازییەکان بە بەرفراوانی لە ململانێ چەکدارییە ناوخۆییەکان بەکار دەهێنرێن.
تا ساڵی ٢٠٢٢ نەتەوە یەکگرتووەکان ١٢ وڵاتی دەستنیشان کردووە کە منداڵان بە شێوەیەکی بەرفراوان لەلایەن لە لایەن گروپە چەکدارییەکانەوە بەکاردەهێنرێن.
دادگای تاوانی نێودەوڵەتی بۆ پراتیك بەرەو ڕووی چەکدارکردنی منداڵان بۆتەوە, تۆماس لۆبانجە" سەرکردەی سوپای نیشتمانی ڕزگاری کۆنگۆ" بە 14 ساڵ زیندانی و قەرەبووی قوربانیان حوکم درا لە ڕێکەوتی 10ی یۆلی 2012 لە لایەن دادگای تاوانی نێودەوڵەتییەوە , بە تاوانی چەکدارکردنی منداڵانی کەمتر لە 15 ساڵ .
لێرەوە داوا لە سەرجەم پارتە کوردستانییەکان دەکەین پابەند بن بە هەڵوێستی نێونەتەوەییەو منداڵانی کەمتر لە 18 ساڵ لە ڕیزەکانیان بە هیچ بەهانەیەك وەرنەگرن, بە چەکدارکردنی منداڵان وەهای ئەوەی دەچنە لیستی ڕەشی ڕێکخراوەکانی مافی مرۆڤەوە, بەمەش هەر کردارێکی وا دەیانباتە ڕیزی تاوانکارانی نێونەتەوەییەوە, بە تایبەتیش چەکدارکردنی منداڵانی کەمتر لە 15 ساڵ.

-ڕێکخراوی کوردستان بۆ جینۆساید- kwg
-تۆڕی ڕێکخراوە کوردستانییەکان لە پێناو دادگای تاوانی

ن□ود□و□□تی – Koncicc

-ت□□ی ئایکان کوردستان ـــ IKN

-ر□کخراوی ق□د□غ□کردنی چ□کی ک□کوژ ل□ کوردستان ـــ OAWMD

-ر□کخراوی ه□□م□تی دادپ□رو□ری ـــ OJC

-ر□کخراوی جیهانی ب□ چ□کی کیمیاوی و بای□ل□جی-www

-ه□□م□تی ژیان دژ ب□ ئیعدام ل□ کوردستان